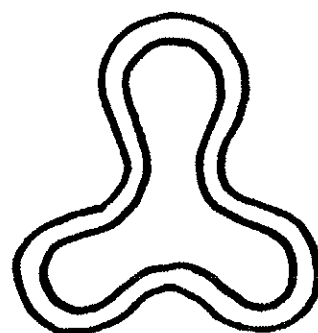

**ANYKŠČIŲ MIESTO KURORTIZAVIMO KONCEPCIJA
IR VEIKSMŲ PROGRAMA 2022 - 2027**

architektas Audrys Karalius

Sukurta Anykščių rajono savivaldybės administracijos užsakymu 2021 metais

ANYKŠČIŲ MIESTO KURORTIZAVIMO KONCEPCIJA IR VEIKSMŲ PROGRAMA 2022 - 2027

TURINYS

| 1

I skyrius: PROLOGAS

- 2 _ kontekstas
- 2 _ priežastys ir kaitos motyvai
- 5 _ kurorto tipologijos raida
- 5 _ kurorto tipologija modernybėje
- 7 _ Koncepcijos laukas ir formatas: **KURORTAS A**

II skyrius: TRUMPI APŽVALGINIAI TYRIMAI

- 7 _ Anykščių istoriniai aspektai ir hipotezės
- 17 _ Anykščių architektūrinė-urbanistinė apžvalga
- 18 _ Anykščių tapatybės ir įvaizdžio apžvalga

III skyrius: KONCEPCIJA

- 20 _ raktažodžiai
- 21 _ terminai ir sąvokos
- 23 _ Koncepcijos vizija
- 23 _ Koncepcijos tikslai ir užduotys

IV skyrius: STRATEGINIAI SIŪLYMAI IR ĮŽVALGOS

- 24 _ bendrinė ideologinė strategija
- 26 _ architektūrinė, urbanistinė strategija
- 32 _ miesto kurortizavimo strategija

V skyrius: REKOMENDACIJOS. RAIDA. PROGNOZĖS

- 36 _ rekomendacijos
- 36 _ prognozuojami rezultatai
- 37 _ Koncepcijos raida ir įgyvendinimas

VI skyrius: EPILOGAS

- 37 _ baigiamasis žodis
- 38 _ literatūra, šaltiniai
- 41 _ metrika

I skyrius: PROLOGAS

KONTEKSTAS

Ši Anykščių kurortizavimo koncepcija parengta remiantis ir reaguojant į geopolitinėje erdvėje | 2 aktualiai cirkuliuojančias politines nuostatas, programas ir gyvenimiškas aplinkybes.

1_ XVIII LR Vyriausybės (premjerė Ingrida Šimonytė) programa (2020.12.07.), VI skyriaus „Lietuvos Žaliasis kursas“ nuostatos, kad, „inovatyvūs pokyčiai planuojant miestų ir miestelių teritorijas, architektūrą, komunalinį ūkį ir vystant modernią statybą, mūsų miestus pavers tvariais džiugesio centrais“.

Taip pat, įvertinus LR Vyriausybės programoje numatomą įgalinimą savivaldai kurti gyvenimui patogius miestus ir miestelius bei pagalbą savivaldybėms numatyti „strategines miesto vystymo zonas, infrastruktūros koridorius, viešąsias erdves, visuomeninių pastatų vietas ir žaliąją infrastruktūrą visuomenės poreikiams tenkinti.“ (VI skyrius, punktas 12.2.4).

2_ Europos Komisijos nauja politinė-architektūrinė programa „Naujasis Europos Bauhauzas“, paskelbta 2021-ųjų sausį. „Noriu, kad su Naujuoju Europos Bauhauzu būtų pradėta Europos pertvarkos bei renovacijos banga ir mūsų Sąjunga taptų žiedinės ekonomikos lydere. Tačiau šis projektas turi būti ne tik aplinkosauginis ar ekonominis – jis turi tapti ir naujuoju Europos kultūros projektu“ – Europos Komisijos Pirmininkė Ursula Von der Leyen.

3_ Pasaulinė COVID-19 pandemija, kurią sukėlė virusas SARS-CoV-2, nuo 2019-ųjų sausio išplito visame pasaulyje ir esmingai pakeitė žmonijos bendravimo, darbo ir bendradarbiavimo būdus.

PRIEŽASTYS IR KAITOS MOTYVAI

Perfrazuojant žymų prancūzų humanistą, rašytoją Viktorą Hugo – mūsų miestai stokoja ne finansų ir potencialo, bet išminties, savikritiškumo ir valios. Ne išmintis ir Anykščiai.

Mažas miestas Lietuvos viduryje kol kas nelabai randa savo tapatybės XXI amžiuje ir apčiuopiamo vaidmens, kelyje į progresą.

Nors ir neblogai išnaudodami gamtinius išteklius, Anykščiai visgi neįdarbina savo turtingos, deja, fragmentiškai tetrynėtos istorijos, nesuvokia savęs, kaip kurorto ir nesukuria nacionaliniu mastu ryškesnio identiteto bei gravitacijos, o taip pat – netampa ir užsienio turistams būtina aplankyti vieta Lietuvoje.

Žinoma, šias pastabas galima vertinti, kaip pernelyg ambicingas vos 9.000 gyventojų teturinčiam miestui, tačiau Anykščiai yra jų verti ir šio strateginio darbo „Anykščių miesto kurortizavimo koncepcija ir veiksmų programa 2022-2027“ uždavinys – yra įrodyti ir pagrįsti šių ambicingų tikslų galimybę bei kelius ir metodus jiems pasiekti. Nes Anykščiai, vertinant jų potencialą (ne visiems

matomą) nėra eilinis mažas miestas. Tą itin stipriai jautė ir stengėsi įveikinti vienas ryškiausių XX a. vidurio vizionierių Lietuvoje, Antanas Žukauskas-Vienušis...

Kaip žinia, įprastai strateginiu planavimu savivaldybės siekia nustatyti veiklos kryptis ir būdus, kaip vykdyti savo misiją, kaip pasiekti numatytus tikslus ir rezultatus, veiksmingai panaudojant finansinius, materialinius ir žmogiškuosius išteklius.

| 3

Anykščių rajono savivaldybės strateginiame 2012–2019 metų plėtros plane nurodyta tokia Anykščių rajono plėtros vizija: „Anykščiai – kultūrinio turizmo kurortas, atjaunėjęs kraštas, kuriame jauku ir saugu gyventi bei ilsėtis: „Po šituo stogu viešėt patogų“ (Antanas Baranauskas).

Anykščių rajono savivaldybės strateginiame 2019–2025 metų plėtros plane nurodyta tokia Anykščių rajono plėtros vizija: „Anykščių kraštas – plačiai žinomas kultūrinio turizmo ir Lėto miesto kurortas Anykščių šilelio prieglobstyje su išskirtine gamta, savita kultūra bei tradicijomis, darbščia ir jaunatviška bendruomene, išvystyta infrastruktūra. Čia gera ir saugu gyventi, dirbti, ilsėtis“.

Kaip matyti, abi Anykščių Strateginės formulės deklaruoja meilę kraštui, jo gamtai ir tradicijoms. Abstrakčiai ir neįpareigojančiai. Abiejuose strateginiuose planuose dėl nežinomų priežasčių deklaruojamas jaunuomenės prioritetas, kuris su realybe, anot nelinksmos statistikos, neturi nieko bendro.

Galų gale viską vainikuojanti XIX amžiaus klasiko sentencija nūdienos kontekste dvelkia nežinia kuo grindžiama savigyra, atsipalaidavimu ir savikritiškumo stoka – „po šituo stogu viešėt patogų“..?

Pasaulio patirtis liudija – pokyčiai ir progresas neįvyksta komforto zonose, kur visus tenkina status quo.

Pokyčiai gimsta tik galvose, gebančiose kritiškai įvertinti esamą būklę, aptikti sergančias ląsteles ir ieškančias realių receptų joms gydyti. Tai būtinos sąlygos esmingiems pagerinimams įvykti.

Drįstu teigti – šiandien Anykščiams per anksti, o ir nėra priežasčių ilsėtis – aktualios veiklos, išnaudojant miesto potencialą, esti daug ir įvairios.

Net trečdaliu (!) nuo Nepriklausomybės atkūrimo susitraukęs miestas, niekaip neįstengiantis jau daugelį metų išsikovoti kurorto statuso, iš esmės šiandien nelabai kuo skiriasi nuo eilinio Lietuvos rajono centro. Išskyrus vis dar vertingą gamtinę aplinką, pavienes architektūrines pastangas ir paveldėto kultūrinio kraičio spinduliuotę: A.Baranauskas, J.Biliūnas, A.Vienušis.

Deja, Anykščiai per 3 nepriklausomybės dešimtmečius nesukūrė nacionaliniu mastu apčiuopiamo vyksmo, nesugeneravo naujų tapatybės bruožų, kuriuos Lietuva vertintų kaip išskirtinius, o taip pat ir įvaizdžių, kurie galėtų konkuruoti medijose, kultūrinėje bei kurortinėje erdvėje, generuodami į Anykščius lankytojų ir finansų srautus. Net ir trijų Anykščių klasikų magnetizmas nūdienoje yra gerokai prablėsęs tiek dėl subjektyvių, tiek ir dėl objektyvių priežasčių, nulemtų turizmo tendencijų kismo.

Reikšminga aplinkybė autorius vertina ir tai, kad Anykščius po 1990-ųjų pasirinko vos pora solidesnių kurortinių investuotojų ir kurortinė infrastruktūra tebėra skurdi.

Kaip žinia, 2014 metais solidžiausias regione SPA objektas – „SPA Vilnius Anykščiai“ (4 žvaigždutės, 47 kambariai) įsikūrė esmingai rekonstravus sovietmečio poilsio namus „Anykščių šilėlis“ (1989 m). O į sportininkus orientuotas viešbutis „Nykščio namai“ (3,5 žvaigždutės, 27 kambariai) tais pačiais 2014 metais įsikūrė rekonstravus sporto centrą-viešbutį.

Tačiau ėmus veikti abiemis objektams, jau 7 metai apčiuopiamų kurortinių pokyčių bei kurortinės infrastruktūros plėtros Anykščiuose nėra. Tuo tarpu kiti Lietuvos kurortai tolsta...

Ir visgi ryškiausiu Anykščių, kaip potencialaus kurorto trūkumu, autorius laiko miesto centro problemą. Tiesiai tariant – Anykščiai yra tuščiaviduris miestas ir neturi visaverčio miesto centro.

Juolab – kurortinio miesto centro, kuris konsoliduotų poilsiautojų poreikius atliepiantį servisą, gravituotų poilsiautojus savo patraukliomis viešosiomis erdvėmis bei objektais. O savo rūšine architektūra, estetika bei urbanistine struktūra ir botaniškumu atitiktų kurorto lygį ir taptų kurortinio identiteto sklaidos veikliąja medžiaga.

Tokiai patinei situacijai keisti ir skirta ši tarpdiscipliniška Koncepcija, kurios didžiąją dalį sudaro architektūrinės bei urbanistiškai struktūrinės įžvalgos.

Anykščių savivaldybei nutarus rengti miesto Kurortizavimo koncepciją – formuluojamos Anykščių miesto ateities raidą žyminčios strateginės gairės ir procesai, siekiant sklandžiai konvertuoti Anykščių miestą (jo įvaidžius ir infrastruktūras) į šiuolaikinį XXI amžiaus kultūrinį kurortą individualiu ir savitu veidu.

Šis darbas atliktas, įvertinus Anykščių rajono Strateginiame plane suformuluotą ambicingą Anykščių miesto ir rajono strategiją 5 metams: „Siekiant kryptingos, efektyvios ir nuoseklios Anykščių rajono plėtros, būtina apibrėžti plėtros viziją – rajono bendruomenės lūkesčius atitinkantį idealų ateities paveikslą bei plėtros prioritetus (strategines kryptis), kad būtų užtikrinta pažanga ir nauda rajono bendruomenei, sprendžiamos esamos problemos ir priimami ateities iššūkiai“ (V. Plėtros vizija, prioritetai, tikslai ir uždaviniai).

Teisybės dėlei reikia pasakyti, kad prie Koncepcijos artėta lėtai ir palaipsniui, 9 mėnesius diskutuojant su Anykščių administracijos direktore Ligita Kuliešaite ir Anykščių vyriausiąja architekto Daiva Gasiūniene, po 2020 rugsėjį Anykščių savivaldybės surengtų architektūros kūrybinių dirbtuvių „Anykščių centro vizija“. Architektų protošturminis renginys aktualizavo nemažai opų miestui architektūrinių ir urbanistinių problemų, kurias po diskusijų su kolegomis architektais, papildęs, išanalizavęs ir detalizavęs autorius ir parengė šią Kurortizavimo koncepciją Anykščių miestui 2022 – 2027 metams.

KURORTO TIPOLOGIJOS RAIDA

Kaip žinia, kurortų būta jau Romos Imperijos laikais. Vienas žymesnių, kuriame autoriui teko lankytis, buvo Sirmionė. Milžiniško ežero Garda (Šiaurės Italija) pietiniame krante, siauro ir uolėto Sirmio iškyšulio smaigalyje įkurdintas miesteliukas garsėja šiltais geoterminiais šaltiniais ir įspūdinga 300 laipsnių ežero panorama. Sirmionę mėgo Veronos miesto (40 km) patricijai (keletas istorinių vilų išliko iki šiol). Tačiau labiausiai kurortą išgarsino I amžiuje iki Kristaus čia gyvenęs poetas Gajus Valerijus Catullus, kuris Sirmionėje turėjo vilą ir parašė čia didžiąją dalį savo poezijos.

Sirmionės kurortą, sėkmingai veikiantį jau 21 šimtmetį (mažiausiai) galėtume laikyti pavyzdiniu, nes jis apjungia ir konsoliduoja esmines kurortui 6 savybes: sveikatinantys gamtiniai ištekliai, supančios gamtos grožis, gyvenvietės ramybė (iškyšulio akligatvis), jaukus architektūrinis žavesys bei – magnetiškos asmenybės ir kultūra. Tai kartinės klasikinio kurorto atramos, netrukus prie jų grįšime.

Modernioje epochoje kurortų pradininku galima laikyti Napoleono Bonaparto uošvį, paskutinįjį Šventosios Romos Imperijos ir pirmąjį Austrijos Imperijos imperatorių, Pranciškų (Francis) II, išleidusį 1829 metais „Įstatymus ir patvarkymus teisingumo srityje Austrijos Imperijos vokiečių valstybėms“. Imperatorius be kitų aktualių valstybės dalykų, apibrėžia kaip organizuoti gyvenimą ir tvarkyti kurortus („badenus“; baden – vokiškai maudytis).

Kaip žinia, vienas žymiausių Austrijos istorinių kurortų – Baden bei Wien – minimas jau Viduramžiais. Austrijos imperatorius Pranciškus II čia dažnai lankydavosi XIX a. ir, greičiausiai, tam tikros kurortinės mados, vėliau tapę privalomais kurortų atributais, Badene prie Vienos ir susiformavo.

Visų pirma – miesto sodo archetipas, belvederiškas landšaftas ir lėtas, parodinis pasivaikščiojimas gryname ore. Balta kurortininko apranga atėjo į Europos, o vėliau ir į pasaulio kurortus, greičiausiai, taip pat dėka Pranciškaus II polinkio estetizuoti gyvenimą ir savo aristokratišką aplinką...

KURORTO TIPOLOGIJA MODERNYBĖJE

Šiandieną stebime ekstensyvią ir intensyvią kurortų infrastruktūros plėtrą visame pasaulyje. Kurortai seniai perlipo sveikatinimo vietovės formatą ir išsišakojo į atostoginius kurortus, pajūrio, kalnų slidinėjimo ar pėsčiųjų turizmo kurortus. Taip pat – į dar siauresnes nišines specializacijas (žvejybos, medžioklės, ekoturistinius, ekstremalų ir pan).

Tačiau, nepaisant to, modernaus kurorto tipologinis apibrėžimas tebėra miglotas ir nekonstruktyvus.

Kembridžo enciklopedija lakoniškai apibrėžia, kad „kurortas – yra reguliariai žmonių lankoma vietovė atsipalaidavimo ir poilsio tikslais“.

Enciklopedija „Britannica“ kiek išsamesnė: „kurortas – vieta, naudojama atostogoms, atsipalaidavimui ar trumpam eskapizmui. Tai gali būti vietovė (miestas, sala) arba atskiras objektas

(viešbutis, laivas), užtikrinantis lankytojams aibę veiklų bei malonumų (masažas, maistas, kosmetinės paslaugos, pramoginiai renginiai ir t.t.)

Visuotinė lietuvių enciklopedija (Vytautas Meška) pateikia gana išsamią, tačiau perdėm siaurą, medicinišką kurorto matymą. Anot VLE: “kurortas (vok. *Kurort* < *Kur* – gydymas + *Ort* – vieta), vietovė, kurioje yra gamtinių gydomųjų veiksnių: sveikatai palankus klimatas, mineralinio vandens versmių, gydomojo purvo, pastatyta specialių įstaigų, pensionų, įrenginių ligoniams gydyti. Skiriami klimato, balneologijos (mineralinio vandens) ir purvo kurortai. Jų teritorija skirstoma į gydomąją zoną (sanatorijos, poliklinikos, baseinai, gydomosios fizinės kultūros parkai ir plažai, soliariumai, aerariumai), poilsio zoną (poilsio namai, pensionatai, viešbučiai, stovyklos) ir turizmo zoną (turizmo bazės, stovyklavietės). Gydomoji zona būna nuo vėjų apsaugotoje, ekologiškai švarioje vietoje, netoli gydomųjų versmių, plažų, toliau nuo magistralių, poilsio zona – gražioje palankaus klimato vietoje, prie vandens telkinių, turizmo zona – toliau nuo gydomosios zonos, netoli kelių. Komunaliniai ir ūkiniai įrenginiai statomi arčiau kelių, stočių. Kurortui būdinga gausiai apželdinti plotai, gėlynai, skverai, vaizdingose vietose įrengti pasivaikščiojimo takai, alėjos. Kurortą juosia sanitarinė zona, kurioje ribojama tam tikra ūkinė veikla. Klimato (pajūrio, kalnų, dykumų) kurortuose gydymui naudojami klimato ypatumai. Pajūrio kurortui būdinga vasarą didesnis, žiemą mažesnis atmosferos slėgis, nedideli paros temperatūros svyravimai, drėgnas oras su ozono ir jūros druskos dalelėmis, jūros vanduo. Kalnų kurortai pasižymi tyru jonizuotu oru, mažesniu atmosferos slėgiu, didesne ultravioletine spinduliuote, dykumų – sausa ir karšta aplinka. Klimato kurortuose gydoma kvėpavimo organų, nervų sistemos, skydliaukės, inkstų ir kitos ligos, širdies ir kraujagyslių sistemos sutrikimai. Balneologijos kurortuose geriamuoju miner. vandeniu ir jo voniomis gydoma virškinamojo trakto, širdies ir kraujagyslių sistemos, medžiagų apykaitos sutrikimai. Purvo kurortuose gydomos judėjimo ir atramos organų, nervų sistemos, lytinių organų ligos. Dažniausiai kurortai būna mišrūs – turi kelis gydomuosius veiksnius. Jų poveikį organizmui, naudojimo metodus tiria kurortologija.

Kurortų būta jau senovės Graikijoje, Romoje. Vakarų Europoje jie ypač paplito 18–19 amžiuje. Lietuvoje jau 1587 prie Biržų veikė mineralinio vandens gydykla (vėliau tapo Likėnų kurortu). Druskininkų kurortas įkurtas 1838, Birštono – 1846, Palangos – 1888”.

Autoriaus manymu, Lietuvoje cirkuliuojantis VLE kurorto apibrėžimas labiau primena medicininę inventorizaciją, nei XXI amžiaus kurortinio miesto etaloną.

Apie kurorto architektūrinę ir urbanistinę infrastruktūrą VLE – nė žodžio. Apie kurorto kultūrinį matmenį – tylą. Apie istorinį Anykščių kurortą – taip pat jokių duomenų...

Kadangi autorius mano, kad tokie siauri, neišsamūs ir vienpusiški kurortų tipologiniai apibrėžimai yra klaidinantys ir deformuoja XXI amžiaus kurorto sampratą, jis ryžosi sukonstruoti autorinę kurorto definiciją, kaip strateginį orientyrą Anykščių miestui-kurortui (žiūrėti skyriuje IV).

KONCEPCIJOS LAUKAS IR FORMATAS: KURORTAS – A

Šios Kurortizavimo koncepcijos formatas remiasi į neeilinį Anykščių miesto potencialą – yra ambicingas, futuristinis, tačiau realus: KURORTAS A turi tapti naujos rūšies tikrove, iš esmės pakeisiančia dreifuojančio miesto gyvenseną.

Strateginis projektas sumanytas, kaip atviro kodo sistema, kuri galėtų būti redaguojama ir papildoma realizacijos etape, reaguojant į aktualias realijas bei kūrybines įžvalgas. Šiuo atveju kolektyvinė diskusija – atranka – aprobavimas būtų labai svarbu. Taip pat, kaip ir autorinė šios Koncepcijos autoriaus priežiūra.

Šios strateginės Koncepcijos laukas yra – lokalus identitetas, urbanistika, architektūra, funkcinis karkasas, informacinė sklaida ir naratyvai bei įvaizdžiai.

Antrajame Strategijos etape numatyta koncepcines įžvalgas ir teiginius iliustruoti grafinėmis schemomis ir išsamesnėmis įgyvendinimo priemonėmis bei projektais.

II skyrius: GLAUSTI APŽVALGINIAI TYRIMAI

ANYKŠČIŲ ISTORINIAI ASPEKTAI IR HIPOTEZĖS

Ši strateginė Koncepcija nepretenduoja į išsamius istorinius tyrimus, tačiau gilinantį į Anykščių miesto istoriją ir miesto kilmės genezę, autorių apniko pastebėjimai ir nesunkiai įžvelgiamos priešpriešos, tarp įsitvirtinusių liaudyje įvaizdžių ir kai kurios istorinės informacijos.

Ypatingai nenatūraliai atrodo nežinia iš kur atsiradęs (greičiausiai iš XIX a. namudinės „Vargo mokyklos“) naratyvas apie Anykščių miesto vardo kilmę. Neva moteriškė skalbusi žlugtą prie bevardžio (!) upelio ir nusimušusi pirštą, dėl ko ėmė šaukti ant viso svieto „aaa, nykštj!“... Taip, neva, vardą gavęs ir pats upelis, o ir miestelis, kuris aplink minėtą fatalinę vietą netruko išsistatyti. Autorių suintrigavo ne tiek silpnas ir pabrėžtinai proletariškas „legendos“ turinys, kiek jos sunkiai paaiškinama sklaida bei intensyvus populiarinimas oficialiais ir neoficialiais kanalais.

Autoriaus įsitikinimu, genas, duodantis pradžią kiekvienai gyvybei, o taip pat ir miestui, yra esmę lemiantis veiksnys, todėl teisingas jo iššifravimas ir įdarbinimas yra be galo svarbus miestui, siekiančiam ilgalaikių ambicingų pokyčių, tampant autentišku kultūriniu kurortu.

Tuo tikslu autorius kviečia dar kartą prisiliesti prie Anykščių šaknų, kad geriau perprasti Anykščių geną ir giliau suvokti jo aukštą prabą.

...

Anykščiuose nestinga įvairios suvenyrinės atributikos, meninių dirbinių ir net šūkių („keliam nykščius už Anykščius“), kuriuose nykščiui skiriamas esminio miesto simbolio vaidmuo, su atvira pretenzija į miesto geną.

Šiandieną nykštys – tampa populiariu miesto simboliu. Kitaip tariant – nykštį bandoma daryti Anykščių identiteto raktažodžiu.

Autoriaus įsitikinimu, tai yra nedovanotinas paviršutiniškumas, savo miesto istorijos neišmanymas ir pigus populizmas, devaluojantis būsimą kurortą avansu iki gatvinio-turginio lygio.

Šio klystklio kritikai ir korektūrai būtent ir skiriama nedidelė istorinė analizė bei kelios aktualios Anykščių miesto kilmei ir raidai įžvalgos.

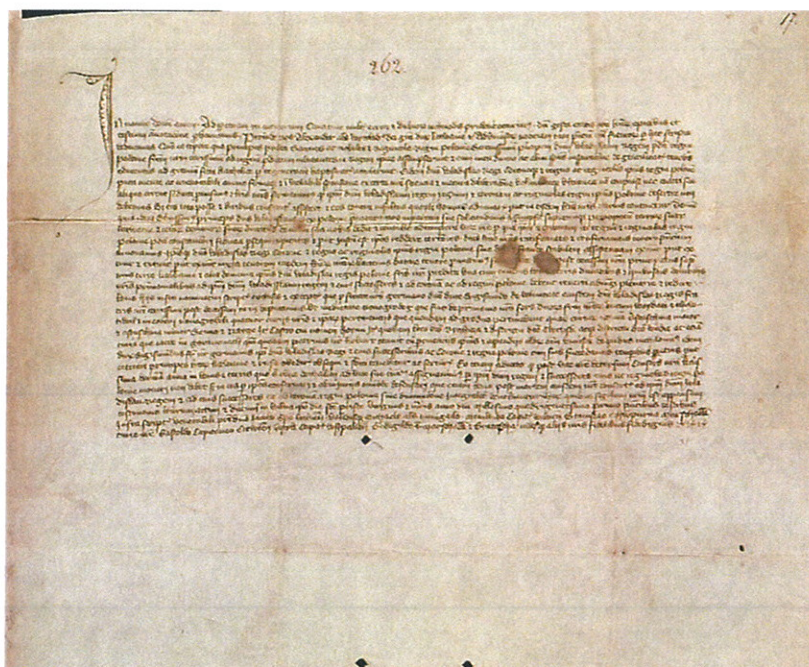
Anykščių kilmė ir Anykščių vardo kilmė. Hipotetinės įžvalgos.

Dažniausiai Anykščių miesto kilmė, miesto gimimas, grindžiamas pirmu Anykščių raštišku paminėjimu. 1440 liepos 22 Lietuvos didžiojo Kazimiero laišku Eišiškių vietininkas Montautas informuojamas apie Onykščių (Onixti, lotyniškai) dvaro pavedimą valdyti Radvilai Astikaičiui (Jurgis Jurginis. Baudžiavos įsigalėjimas Lietuvoje, Vilnius 1962, p.212).

Čia atkreiptinas dėmesys į tris dalykus. Pirmas – rašte neminimas miestas, o tik ypatingos svarbos karališkas dvaras. (Nes miesto iš esmės ir nėra. Tik dvarą aptarnaujanti gyvenvietė). Antrasis – Onykščių dvaro reikšmė yra neabejotinai itin svarbi visos LDK kontekste, nes tai yra vienas pirmųjų ką tik vainikuoto valdovo dekretų. Trečiasis – raštas skirtas Onos Vytautienės tėvonijos (Eišiškių) vietininkui Montautui. Ar tai reiškia, kad Onos Vytautienės era užbaigiama, atveriant vartus Radvilų dinastijai? (Radvila Astikaitis – analogų neturinčios Radvilų dinastijos pradininkas).

...

Autorius pabandė pasidomėti mįslingo karališko Onixti dvaro priešistore ir aptiko įdomių dalykų.

VILNIAUS-RADOMO SUTARTIS 1401 METAI.

Vilniaus-Radomo sutartis yra Vytauto ir Lietuvos bajorų Vilniuje (ištikimybės Lenkijos karalystei įsipareigojimas) bei Lenkijos bajorų Radome (Lietuvos rėmimo ir karaliaus bendro rinkimo įsipareigojimas) aktai, pasirašyti 1401 m.

1400 m. gruodžio pabaigoje Gardine Jogaila ir Vytautas susitiko aptarti situaciją ir priėmė sprendimus, vėliau raštu patvirtintus abiejų valstybių atstovų.

Vytautas ir Lietuvos bajorai aktus priėmė 1401 m. sausio 18 d. Vilniuje.

Jogaila ir Lenkijos karaliaus taryba aktus priėmė 1401 m. kovo 11 d. Radome.

Dokumentais įteisintas naujas Gediminaičių valdžios galių pasidalijimas. Jogaila išlaikė Lietuvos valstybės tėvonines teises ir išliko *aukščiausiuoju* kunigaikščiu (lot. *supremus dux*), tačiau visa valdžia LDK buvo perduota Vytautui iki jo mirties – jam suteiktas *didžiojo* kunigaikščio (lot. *magnus dux*) vardas. Vytautas savo ruožtu prisiekė ištikimybę Jogailai ir Lenkijos karalystei.

ONIXTI – ONYKŠČIŲ DVARAS

Esminis faktas: Vilniaus-Radomo sutartyje minimos Vytauto Didžiojo žmonai Onai Vytautienei, kaip itin svarbiam valstybėje asmeniui, paskirtos valdyti didelės žemės su dovio teise.

Hipotezė: Onai Vytautienei šia sutarimi užrašytos dabartinių Anykščių žemės, kur ji (apie 1401) įkūrė savo dvarą greta Šventosios upės ir upelio santakos. (reikalingas istorinis dokumentavimas), o Vytautas (XIV – XV a. sandūroje) visai greta atstatė Šeimyniškių pilį ant seno XIII a. Vorutos piliakalnio. (T.Baranauskas),

Faktas: dvarą administravo Onos Vytautienės-Sudimantaitės tėvonijos - Eišiškių vietininkas.

Faktas: 1440 liepos 22 LDK didžiojo kunigaikščio Kazimiero laišku Eišiškių vietininkas Montautas informuojamas apie Onykščių (Onixti lotyniškai) dvaro pavedimą valdyti Radvilai Astikaičiui (Jurgis Jurginis. Baudžiavos įsigalėjimas Lietuvoje, Vilnius 1962, p.212).

Faktas: Yra istorinių duomenų, kad Onykščių (Onixti lotyniškai) dvaras buvęs suformuotas ir pastatytas neseniai. Dvarą valdė didžiojo kunigaikščio paskirti vietininkai (Bronius Kviklys, Mūsų Lietuva, Čikaga, 1965. T.2, p.76)

Hipotezė: Ona Vytautienė įkūrė savo vardu pavadintą dvarą – Onykščiai – (Onos vieta, Onos žmonės, Onos valdiniai) greta Šventosios upės ir upelio santakos tarp 1401 m. (Vilniaus-Radomo sutarties) ir 1418.08.31 (savo mirties).

Faktas: Kitų Onų Lietuvoje tiesiog nebuvo – Ona Vytautienė-Sudimantaitė (1351 – 1418) laikoma pirmąja Ona Lietuvoje. Tėvas – Eišiškių kunigaikštis Sudimantas. Motina rusėnė provoslavė. Anot įvairių šaltinių, galėjo būti Smolensko kunigaikščio duktė.

ANYKŠČIŲ (ONYKŠČIŲ) VIETOVARDŽIO KILMĖ

Faktas: Anykščių miesto vardas kilo nuo dvaro, nes toje vietoje dvaras įkurtas ir pastatytas anksčiau – iki dokumentuoto dvaro perdavimo valdyti Radvilai Astikaičiui 1440.07.22.

Faktas: 1442–1452 m. pastatyta pirma medinė Anykščių bažnyčia. XV a. 2-ojoje pusėje minimas Anykščių miestelis, vėliau ir Anykščių valsčius. 1507 m. nustatytos klebono žemės ribos. Valdovas Anykščiams suteikė miesto teises 1516 m.

Hipotezė: Anykščių miestui vardas atiteto nuo senesnio ir svarbesnio objekto – gretimo Onykščių karališko dvaro – Onixti (lotyniškai).

Hipotezė: Anykščių miesto vardas – asmenvardinės kilmės – nuo Onykščių ar Oniškių (Onixti lotyniškai). Tai yra – Onos vieta, Onos žmonės, Onos valdiniai. Kitaip tariant, vietovardį suteikė pati žemvaldė magnatė – Lietuvos didžiojo kunigaikščio žmona Ona Vytautienė, valdžiusi šias žemes nuo 1401 m. (Vilniaus-Radomo sutarties) iki pat savo mirties 1418.08.31 arba jos valdiniai, iš pagarbos savo poniai.

Hipotezė: Vietovardis Onykščiai, Onixti, Onixszty (nuo Ona) transformavosi į Anykšči (nuo Ana) Rusijos caro valdymo metu, rusifikacijos poveikyje. Vėliau liko Anykščiai, pagal naujausią įprotį.

Faktas: 1789 m. Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės žemėlapis, Šiaurės Vakarų dalis (parengė ir išleido F.J.J. von Reilly, Vienoje) – ONIXSZTY. Caro Rusijai okupavus Lietuvą – Vilniaus gubernijos žemėlapis (Rusijos imperijos atlasas, Sankt Peterburgas, 1796 m.) – ANIKŠČI.

Vietovardžio Onykščiai analogai Lietuvoje. Asmenvardinė vietovardžių tradicija:

Onykščiai – kaip šeimynykščiai, tenykščiai. Arba – šiandienykščiai, vakarykščiai.

Kaip žinia, anykštėnai-aukštaičiai pavadino gretimą ant Vorutos piliakalnio po 1401 m. pastatytą pilį Šeimyniškėlių. Pagal ten įdarbintus vokiečių karo belaisvius – šeimynykščius (ist. T.Baranauskas).

Anksčiau, istoriko teigimu, pilis vadinosi Voruta (Varuta), pagal sėlių įgulą nuo Variaus krantų.

...

Onuškis, miestelis Trakų rajone. Dvaras įsteigtas 1511 m. 1524 m. suteikta privilegija turgams.

Onuškis, miestelis Rokiškio rajone. Dvaras įsteigtas 1522 m. Miestelis ir jo turgūs minimi nuo 1600.

Joniškis – miestui vardą suteikė vienas iš Joniškio įkūrėjų, Vilniaus vyskupas Jonas 1536 m.

Radviliškis – miestui vardą suteikė jį 1567 m. įkūrę Radvilos.

APIBENDRINANČIOS PASTABOS

Pažymėtina, jog autorių Anykščių vardo kilmės Hipotezės klausimu konsultavo kultūros istorikas dr.Darius Kuolys, Vilniaus universiteto Baltistikos katedros profesorius, akademikas Bonifacas Stundžia, lietuvių vietovardžių tyrinėtojas Laimutis Bilkis (Lietuvių kalbos institutas, vyresnysis mokslo darbuotojas, Lietuviškų vietovardžiai žinyno vyr.redaktorius), dr. Arvydas Pakštalis (istorikas), Inga Baranauskienė (istorikė, LDK ir Onos Vytautienės tyrinėtoja).

Konsultantų nuomonės dėl autoriaus hipotezės (Onykščiai kildinami nuo Onos Vytautienės dvaro) išsiskyrė.

Baltistai linkę laikyti hidronimo Anykšta pirmenybės, remdamiesi A.Vanagu. Tačiau net ir žymiausias vietovardžių specialistas Aleksandras Vanagas savo knygoje „Lietuvių hidronimų etimologinis žodynas“ (Mintis, 1981) pripažįsta: „Anykšiai (ežeras) ir Anykšta (upė) – etimologija neaiški“. Čia pat autorius cituoja ir žymų kalbininką K.Būgą, kuriam taip pat Anykščio (senasis Rubikių ežero vardas) ir Anykštos upės vardo kilmė nėra aiški.

Tad autorius linkęs laikyti istorikės I.Baranauskienės teiginio: „Hipotezė dėl Onykščių dvaro vietovardžio asmenvardinės kilmės (nuo Onos Vytautienės) yra netikėta, įdomi ir rimta.

Dokumentaliai jos paneigti neįmanoma. Deja, dokumentuotai įrodyti, panašu, kad taip pat nepavyks. Tad ši hipotezė turi teisę gyvuoti greta kitų Anykščių vietovardžio kilmės hipotezių“...

Anykščių vardo raida. Ikonografiniai-kartografiniai tyrimai ir įžvalgos.

Seniausias autoriui žinomas (atrastas) rašytinis Anykščių vietovardis kartografijoje – yra **ONIXTI**, Lenkijos karaliaus ir Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Stepono Batoro žemėlapyje.

| 11

ONIXTI _ 1580 m._ Lenkijos karaliaus ir Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Stepono Batoro nurodymu sudarytas Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės, Livonijos ir Rusijos žemėlapis (kartografas Maciej Strubicz, 1580 m., išleista 1989, Kelne).

ONIXTO _ 1590 m._ Atskiru lapu išleistas Lietuvos žemėlapis LITUANIA (Gerardo Mercatorius "Atlas sive cosmographicae meditatione de fabrica mundi et fabricate figura", sudarytas 1570 m., atspausdintas nuo vario ražinio 1595 m., Duisburge.)

_ Atkartojimai žemėlapiuose ONIXTO: 1611, 1700, 1719, 1728, 1780,

ONIXTY _ 1613 m._ (ir vėlesniuose T.Makowskio leidimuose) Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės žemėlapis, pirmasis Tomo Makowskio žemėlapis (Sudarė T.Makowskis, raizė H.Gerrits, 1613 m., Amsterdamas). Fundatorius Mikalojus Kristupas Radvila Našlaitėlis.

Atkartojimai žemėlapiuose ONIXTY _ 1636, 1675, 1690, 1695, 1697, 1700, 1726, 1733, 1747, 1749, 1752, 1759, 1772, 1793, 1795.

ONIXTY / ANIXEN _ 1665 m._ Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės Vilniaus, Trakų vaivadijų ir dalies Minsko vaivadijų žemėlapis (itin tikslus). (Sudarė ir išleido N.Sansonas vyresnysis, raizė A.Peyrounin, 1665 m., Paryžiuje). Greta įrašytos dvi vietovardžio versijos(!?)

...

Kitos, retesnės. vietovardžio versijos.

ANIXCA _ 1630 m._ (Anykščiai pažymėti klaidingai) LITUANIA, Lietuvos didžiosios kunigaikštystės žemėlapis (G.Mercator Atlas Minor, Amsterdamas, 1630 – 1673 m.). (A.Karaliaus kolekcija)

ONIXTY _ 1636 m._ Garsusis Mikalojaus Kristupo Radvilos Našlaitėlio Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės žemėlapis (su Dnepro upės jūrlapiais). (Sudarė ir išleido H.Hondijus, 1636 m., Amsterdamas). M.Jurėno (A.Miškinio anūko) kolekcija.

ONIXTY _ 1675, 1690, 1695, 1697, 1700, 1726, 1733, 1747, 1749, 1752, 1759, 1772, 1793, 1795,

ONIXTY _ ANIXEN _ 1665 m._ Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės Vilniaus, Trakų vaivadijų ir dalies Minsko vaivadijų žemėlapis (itin tikslus). (Sudarė ir išleido N.Sansonas vyresnysis, raižė A.Peyrounin, 1665 m., Paryžiuje).

Šiame žemėlapyje užfiksuotas dar vienas hipotezės dėl Anykščių vietovardžio kilmės faktinis įrodymas. Tikėtina, kad žemėlapio leidėjas N.Sansonas vyresnysis negalėjo apsispręsti kuri etimologinė versija, Onos ar Anos, yra teisingesnė, tai į žemėlapį prie gyvenvietės įrašė abi – ir ONIXTY ir ANIXEN. Šitaip faktiškai dokumentuotas vietinės tarmės Onykščiai (Onos žmonės) gyvybingumas ir tarptautinės versijos Anykščiai (Anos žmonės) aktualumas.

_ Vietovardžio atkartojimai kituose žemėlapiuose: 1659, (N.Sansono vyresniojo)

ONIXSZTY _ 1789 m._ Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės žemėlapis, Šiaurės vakarų dalis (Parengė ir išleido F.J.J. von Reilly, raižė I.Albrecht, 1789 m., Vienoje).

OENISZTY _ 1824 m_ Napoleono žygio į Rusiją (memorialinis) žemėlapis (Parengė A.M.Perrot, raižė Berthe, 1824 m., Paryžius).

ONIKSZTY _ 1891 m_ Lenkijos karalystės žemėlapis (Sudarė M.Gotz, išleido O.Fleck, 1891 m., Varšuvoje).

_ Atkartojimai: 1857,

ANIKŠČI _ 1796 m_ Vilniaus gubernijos žemėlapis (Rusijos imperijos atlasas, Sankt Peterburgas, 1796 m.)

ANIKŠTY _ 1800 m_ Lietuvos gubernijos žemėlapis (Rusijos atlasas, Sankt Peterburgas, 1800 m.)

ONIKŠTj _ 1842 m_ Vilniaus gubernijos Ukmergės apskrities žemėlapis(sudarė ir braižė matininkas A.Domeika, tušas, akvarelė, 1842 m.)

_ Atkartojimai: 1867.

Pirmasis Lietuviškas žemėlapis:

ANIKŠČIAI _ 1899 m_ Žemlapis Lietuviškai Latviškai krašto (sudarė A.Macijauskas 1899 m., išleido A.Iljino kartografijos įmonė, 1900 m., Sankt Peterburge). Pirmasis lietuviškas žemėlapis dedikuotas daktarui Jonui Basanavičiui. Kadangi žemėlapis išleistas lietuviškos spaudos draudimo laikotarpiu (1864 – 1904), didžioji dalis tiražo caro žandarų konfiskuota, sudarytojui A.Macijauskui iškelta baudžiamoji byla.

Istoriografiniai tyrimai ir įžvalgos.

Kaip žinia, žodžio „kurortas“ iki XIX a. vidurio Lietuvoje niekas nežinojo ir apyvartojo jo nebuvo. Tačiau, nepaisant paminėto, kurortinės funkcijos Lietuvoje praktikuotos nuo pačių seniausių laikų. Visų pirma – garinės pirtys, kurių kultūra ir amžius yra analogiški suomiškai tradicijai ir siekia pirmuosius mūsų eros amžius. Netgi seniausias suomiškos saunos pavadinimas – pirtti – yra skolinys iš lietuvių kalbos – pirtis – (anot Z.Zinkevičiaus), kas dar labiau grindžia bendros šiaurietišų pirčių kultūros regioną.

Anot istorinių šaltinių pirmą kartą lietuviška pirtis paminėta rusiškame Ipatijaus metraštyje, kur aprašoma, kad kunigaikštis Treniota buvo nužudytas eidamas į „mylnicą“, t.y pirtį. Vadinasi, XIII a. pirtys jau buvo įprastas kunigaikščio dvaro statinys. Įdomu, kad tas pats kungaikštis Treniota išgarsėjo ir Estijoje, 1263 metais sudeginęs užimtą Piarnu miestą ir svarbiausia (!) ką tik pastatytą vyskupų pirčių kompleksą. (Įdomu tai, kad Piarnu miestas būtent šiuo lietuvišku faktu pagrindė savo SPA istoriškumą ir narystę Europos istorinių pirčių miestų asociacijoje EHTTA).

Pirtys minimos ir XIV a. Maskvos raštuose Bizantijai, skundžiant LDK Didįjį kunigaikštį Algirdą, kaip praktikuojantį „pagoniškas nuogų besarmačių apeigas rūkstančiame namelyje“. Pirtys randamos ir Kryžiuočių ordino bei Livonijos ordinų kronikose, o vėliau pirtys atsiranda ir dvarų inventoriuose. Anot istorinių šaltinių, lietuviškuose dvaruose statytos gana sudėtingos 2-jų ir 3-jų patalpų pirtys, kuriose buvo atskiros garinimosi, prausimosi ir poilsio patalpos.

XIX a. istorikas Teodoras Narbutas, remdamasis senaisiais istoriniais šaltiniais rašė, kad senovėje turtingieji lietuviai mėgo maudytis šiltose maudyklėse, kartais net kelis sykius per dieną, kuriuose vanduo buvęs šildomas ant akmenų.

Yra žinoma, kad 1536 metais Vilniaus miestas turėjo karaliaus privilegiją statyti viešąsias pirtis, kurių tuo metu buvo apie kelias dešimtis. Tyrinėtojas Vincentas Sakas rašo: „Didžiausią įspūdį lietuviškos garinės pirtys paliko Rusijos carui Petriui I. Vilniuje jis buvo nustebintas visuomeninių ir asmeninių garinių pirčių gausybe ir jose užgaišo nemažą laiką. Panašu, kad šis įtaisymas Rusijos carui bus patikęs, nes pirtyse buvo ne tik maudomasi, bet ir smagiai paleistuvaujama“.

Tikėtina, kad ir istorinis Anykščių dvaras turėjo išvystytą kurortinę (pirčių) paskirtį. Vertėtų labiau suaktyvinti istorinius ir archeologinius tyrimus būtent šia linkme. Ypač, tyrinėjant XV amžiaus ir ankstesnį periodą bei karališkuosius vizitus Anykščių dvare XVI – XVIII amžiuose.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Anykščių dvaras niekada neturėjo jokio fortifikacinio charakterio. Archeologai (G.Puodžiūnas, G.Zabiela) jau I tūkstantmečio antroje pusėje fiksuoja „neįtvirtintą gyvenvietę“. Vėliau, XV a. pačioje pradžioje, Vytautas Didysis astatinėja medinę pilį ant Šeimyniškių piliakalnio, XIII a. Vorutos pilies vietoje, o jo sutuoktinė Ona Vytautienė statosi naują dvarą už poros kilometrų, vaizdingoje jai dovanotoje žemėje, greta Šventosios upės ir Anykštos (gal Onykštės) upelio santakos. (AK hipotezė).

. . .

Intriguojanti prielaida – Anykščių dvaras yra ypatingas valstybiniu mastu.

Tai liudija rašytinis faktas, kad vos jaunąjį Kazimerą Jogailaitį vainikavus Lietuvos Didžiuoju kunigaikščiu, jis vienu pirmiausiu savo raštu 1440 liepos 22 perrašo Anykščių (Onixti) dvaro valdymą iš Onos Vytautienės-Sudimantaitės tėvonijos (Eišiškių) vietininko Montauto - Radvilos Astikaičio žinion. Atkreiptinas dėmesys, kad tai pirmasis Radvila, davęs pradžią analogų neturinčiai Radvilų dinastijai.

Vargu ar tai galėjo įvykti atsitiktiniame nekilnojamojo turto vienetė. Greičiausiai Anykščių dvaro svaris Lietuvos Didžiojoje kunigaikštystėje jau XV a. turėjo ypatingą simbolinę reikšmę. Greičiausia – rekreacinę, susietą su kilmingais pirmtakais (Ona Vytautienė?) ar mums šiandien nežinomu paveldu. Iš vėliau datuojamų Anykščių dvaro archeologinių radinių (G.Puodžiūnas, G.Zabiela) itin įdomus neaiškos paskirties baseinas, kurio sienelės ir dugnas buvo mišrios medžio ir molio konstrukcijos. Taip

pat didelis kiekis (1.049 vnt.) glazūrotų keraminių koklių. Ypač įdomus XVI a. glazūruoto koklio aprašas: vyro portretas profiliu, ant galvos puošni kailinė kepurė, ant kaklo masyvi ir prabangi grandinė.

...

Ar minėtas didikas ant puošnaus Anykščių dvaro koklio nėra panašus į karalių Žygimantą Augustą, tuo pat metu mėgusį reziduoti Onixti dvare, atsakytų istorinis tyrimas, kurį neabejotinai derėtų atlikti, skiriant ypatingą dėmesį XVI amžiui.

Anykščių istorijos tyrinėtojai (R.Ragauskienė, V.Balčiūnas) yra surinkę nemažai duomenų, patvirtinančių, kad Lenkijos karalius ir Lietuvos didysis kunigaikštis Žygimantas Augustas rezidavo Anykščių dvare ne kartą.

Valdovas čia gyveno ir dirbo (rašė diplomatinius raštus, vykdė teismus, organizavo politinius ir karinius susirinkimus) 1557-aisiais beveik mėnesį (liepos 27 – rugpjūčio 19), prieš Lietuvos-Lenkijos kariuomenės žygį į Livoniją.

Įdomu ir tai, kad po sėkmingos Taikos sutarties su Livonija (Livonija kapituliavo be karo), Žygimantas Augustas rugsėjo 16-tą vėl atvyksta į Onixti dvarą. Greičiausiai ilsėtis, švęsti ir pramogauti. Nes Karališkasis itinerariumas neįprastai tylus šio vizito klausimu...

Ar Vilniaus Žemutinės pilies "Renesanso architektas" Žygimantas Augustas galėjo palikti indėlį Onixti dvaro architektūroje? Labai tikėtina ir verta nuodugnaus tyrinėjimo hipotezė.

Juolab, kad nestinga istorinių duomenų, liudijančių ATR karaliaus aktyvų asmenišką dalyvavimą 1544 metais pradėtuose Naujųjų rūmų Vilniuje statybos ir puošybos reikaluose. Žygimantas Augustas buvo architektūriškai ir meniškai išprusęs, mėgo prabangą ir komfortą, todėl tikėtina, kad karališkas dvaras Anykščiuose, kuriame karalius mėgo leisti laiką, turėjo atitikti aukštus karališkus standartus stiliaus ir komforto aspektu.

...

Šioje vietoje verta daryti prielaidą, kad ir iki Žygimanto Augusto dvaras Onixti atitiko karališkus to meto standartus.

Ypač, jeigu imame domėtis faktą, jog 1506-aisiais mirus Lenkijos karaliui ir Lietuvos didžiajam kunigaikščiui Aleksandrui Jogailaičiui, jo jaunoji našlė Elena Maskvietė (32 metų) persikelia gyventi į Onixti dvarą ir gyvena čia iki pat mirties 1513 m. su visais savo dvariškiais.

Kadangi ir pati karalienė, ir dvariškiai buvo provoslavai stačiatikiai, karalienė netgi pastato 1510 metais netoli Anykščių katalikų bažnyčios cerkvę (Šinkūnas P. „Anykščiai“. „Kolektyvinis darbas“, 1989.07.11.), kuri po karalienės mirties buvo dėl nežinomų priežasčių nugriauta.

Kaip žinia, karalienė Elena buvo Maskvos Didžiojo kunigaikščio Ivano III duktė ir Onos Vytautienės proproanūkė (3 eilės anūkė). Po ankstyvos (45 metai) valdovo mirties (Aleksandro favoritas, neeilinių gabumų ir išsilavinimo Mykolas Glinskis apkaltintas nuodijimu ir vėliau pasiprašė politinio prieglobsčio Maskvoje) Aleksandro našlė apsigyveno Anykščių dvare greičiausiai ne atsitiktinai.

Ar Elena Maskvietė pati pasirinko savo proprosnelės Onos Vytautienės Oniškių rezidenciją vienatvės metams, nėra žinoma. Tačiau verta manyti, kad įtempti to meto LDK santykiai su

Maskva buvo pernelyg stiprus politinis fonas, kad našle likusią Maskvos kunigaikštę būtų galima apgyvendinti ne pačios aukščiausios prabos dvare arba neatsižvelgiant į jos pačios norus...

Verta daryti prielaidą, kad Anykščių dvaras tuo metu buvo plačiai žinomas LDK ir už jos ribų, kaip karališkos kokybės rezidencija ir, greičiausiai, aukščiausio lygio kurortinio pobūdžio kompleksas.

Beje, Elenai Maskvietei, atitekėjusiai į Lietuvą 1494-aisiais, kaip „taikos balandžiui“ buvo duota valdyti Breslaujos ir Mogiliavo miestai, o taip pat visa eilė dvarų įvairiose etninės Lietuvos vietovėse. Tikėtina, kad ir dvarą Onixti valdė karalienė-našlė. Palaidota karalienė Elena Maskvietė, kaip ir jos vyras Aleksandras, Vilniuje. Tik ne katedroje, bet Skaisčiausiosios Dievo Motinos cerkvėje.

. . .

Reziumuojant galima teigti, kad valstybinį statusą turėjusiame Onixti dvare ilgiau ar trumpiau rezidavo 5 – 7 karališkos personas.

1401 – 1410 _ LDK Didysis kunigaikštis Vytautas Didysis, Šeimyniškių medinės pilies statybos (vietoje XIII a. Vorutos pilies) metu. (AK hipotezė).

1401 – 1408 _ Ona Vytautienė, LDK didžiojo kunigaikščio žmona, Dovio teise pagal Vilniaus-Radomo sutartį įgytų žemių vizitavimas ir dvaro statyba. (AK hipotezė).

1442 lapkričio 7 _ LDK Didysis kunigaikštis Kazimieras (Kviklys B. „Mūsų Lietuva“, Chicago, 1965).

1453 gegužė _ LDK Didysis kunigaikštis Kazimieras (Kviklys B. „Mūsų Lietuva“, Chicago, 1965).

1506 – 1513 _ Lenkijos karalienė ir Lietuvos didžioji kunigaikštienė Elena (Miškinis A. „Rytų Lietuvos miestai ir miesteliai“, II knyga, Vilnius, 2005)

1557 liepos 27 – rugpjūčio 19 _ Lenkijos karaliaus ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto rezidavimas Onixti dvare prieš Livonijos karą. (V.Balčiūnas, R.Ragauskienė, S.Matulevičius, publikacijos įvairios 2021 m.)

1557 rugsėjo 16 _ Lenkijos karaliaus ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Žygimanto Augusto rezidavimas Onixti dvare po Livonijos karo. (V.Balčiūnas, R.Ragauskienė, S.Matulevičius, publikacijos įvairios 2021 m.)

1582 kovo 5 _ ATR karaliaus Stepono Batoro rezidavimas Onixti dvare su valstybės elitinių didikų svita, po laimėto Livonijos karo. (V.Balčiūnas, R.Ragauskienė, S.Matulevičius, publikacijos įvairios 2021 m.)

159X rugsėjo 15 _ ATR karaliaus Žygimanto Vazos rezidavimas Onixti dvare. (V.Balčiūnas, R.Ragauskienė, S.Matulevičius, publikacijos įvairios 2021 m.)

Anykščių kurortas. Istorinio statuso aspektai.

Anykščių dvaro, kaip karališkosios rezidencijos (kurorto) era baigėsi kartu su valstybės žlugimu 1795 metais, okupavus Lietuvą Rusijos kariuomenei ir įsitvirtinus caro valdžiai.

Simboliška, kad Anykščių dvaras išlaikė orią poziciją ir tapo 1831 metų anticarinio sukilimo štabu. Veiklos būta, matyt, pakankamai nepriklausomybiškos ir aktyvios, nes numalšinus sukilimą dvaras

nusavinamas ir perduodamas valdyti Rusijos Iždo rūmams. Kitaip tariant, Anykščių dvare, kaip bausmė ir pažeminimas, įvedamas tiesioginis Rusijos caro valdymas. Tai reta ir itin griežta represinė priemonė, ko gero ženklinti ypatingą Anykščių dvaro politinę svarbą ir simbolinį LDK lietuviškumą, su kuriuo visi Maskvos valdovai kovojo ypatingai uoliai ir nuožmiai.

Kaip žinia, okupaciniu caro Rusijos periodu dvaras Onixti iš esmės buvo sunaikintas ir netgi jo teritorija perduota provoslavų cerkvei. Anot archeologų, 1873 m. Šv. Aleksandro Neviškio cerkvė pastatyta tiesiog ant vieno iš dvaro pastatų pamatų, jį nugriovus...

Nepaisant to, kad kurortinė praktika Anykščiuose beveik 150 metų nutrūko, miestui 1932 metais oficialiai suteikiamas kurorto statusas.

„Raudonasis Kryžius paskatino Medicinos tarybą 1930 m. parengti pirmąjį Lietuvos kurortų įstatymo projekto siūlymą, kurio pagrindu 1932 m. Vyriausybė patvirtino Kurortų įstatymą“, teigia Vytauto Didžiojo universiteto menotyros daktarė Viltė Migonytė-Petrulienė.

Taip Lietuvoje de jure įteisintas kurorto statusas, kurio sąraše buvusius kurortus tarpukario Lietuvos spauda plačiai aptarinėjo, įskaitant Anykščių kurorto problematiką.

„Anykščių kurortas ne taip seniai žinomas, nes kurortu oficialiai pripažintas tik 1933 m., tačiau miestelio vardas ir jo gražiosios apylinkės jau seniai išgarsintos vysk. Baranausko, Biliūno ir kitų senųjų rašytojų. Šių žymių rašytojų vardais pavadinti du šileliai, kuriuose jau išdygo keliolika vilų, o kas jose nenorėtų vasaroti? Vien tokiomis vietomis, reta gamta Anykščių kurortas visoms kitoms vasarvietėms yra nemažas konkurentas“. (Lietuvos žinios, nr.118, 1939.05.26.)

„Anykščių kurortas, vienas sveikiausių oro sausumu ir gražiausis gamtos atžvilgiu Lietuvoje, gavęs kurorto vardą puošiasi. Veiklus valsčiaus viršaitis p. Puodžiūnas, kaip girdėti, ketina daug padaryti: sutvarkyti mišką, pliažą, pristatyti suolų, popieriams dėžių, muzikai, šokiams ir pasilinksminimams estradą ir t.t. Kurortinis mokestis nedidelis, būtent: pavienis vasarotojas arba pirmas šeimos narys moka kurortinio mokesnio 5 lt., antras – 3,50, trečias – 2,50, ketvirtas – 2 lt., penktas ir toliau – po 1 lt. <...> Vasarotojų skaičius siekia su vaikais apie 600 asm. Jeigu vidutiniškai skaitant, per visą vasarą kiekvienas pragyvena apie 100 lt., tai gauname skaičių 60.000 lt., kurie kiekvieną vasarą palieka Anykščių valsčiuje. <...> Belieka laukti, kad bent kiek sumodernintas Anykščių kurortas patrauks vasarotojus ir prisidės prie A. miestelio išaugimo ir atsilieps į apylinkės ūkininkų būklės pagerinimą“. („Panevėžio balsas“, 1934.05.10.)

„Anykščius iš sustingimo gali išjudinti augęs kurortas, kuriam reikia ne dabartinės, bet tinkamesnės, daugiau įgudusios globos. Per visą vasarą čia kiekvieną šventą dieną atvyksta iš įvairių vietų ekskursijos. Nemažai pravažiuoja ir užsieniečių. Šie svečiai galėtų kurortui duoti gerų pajamų, bet kai nėra kam jais rūpintis, suteikti pastogę, maistą ir kt. Šiokių tokių patogumų, ekskursantai ne tik kad nieko nepalieka, bet iš dalies nepatenkinti išvyksta. <...> Tokioms sąlygoms esant, kurorto administracija turėtų susirūpinti įsteigti svetainę, kurioje ne tik vasarotojai, bet ir ekskursantai rastų poilsį, pastogę ir maistą“. („Lietuvos žinios“, Fab.Zlovickas, 1938.06.27.)

Taigi, įvertinus Anykščių istorinę patirtį karališkoje LDK kurortų infrastruktūroje ir oficialiai 1933 m. miestui suteiktą kurorto statusą, kuris, savaime suprantama, nebuvo atsitiktinė dovana ir liudijo miesto rekreacinį potencialą, - **autorius įsitikinimu, Anykščiai turi realų istorinį pagrindą ir juridinę teisę kreiptis į Lietuvos respublikos Vyriausybę dėl istorinio teisingumo atkūrimo, gražinant Anykščių miestui kurorto statusą, suteiktą Lietuvos respublikos 1932 metais.**

ANYKŠČIŲ ARCHITEKTŪRINĖ-URBANISTINĖ APŽVALGA

Anykščių miestas vertas rūšios architektūrinė ir urbanistinės kritikos, kaip tuščiaviduris miestas, faktiškai neturintis miesto centro, kaip koncentruoto funkcinio-architektūrinio branduolio.

Joks miestas negali pilnaverčiai egzistuoti, jeigu nėra krypties vektoriaus ir jos pradinio taško – branduolio arba centro.

Tačiau didžia dalimi šią architektūrinę-urbanistinę kritiką tektų kreipti II Pasauliniam karui ir sovietinei LTSR valdžiai, nesugebėjusiai susitvarkyti su karo padariniais, revitalizuojant ir humanizuojant Anykščių miestą.

Nuo Nepriklausomybės atkūrimo 1990-aisiais Anykščių miestas sąlyginai daug nuveikė būtent revitalizavimo ir humanizavimo plotmėje. Taip pat – miesto estetinio vaizdo kūrimo procese.

Ypatingai reikšmingas yra senamiesčio atkūrimo ir įveiklinimo procesas. Ypač, turint omeny, kad Anykščių senamiestis yra medinis ir kad jo struktūra yra didele dalimi suardyta karo agresijos bei pokario architektūrinių intervencijų. Grįstų akmenimis senamiesčio gatvelių atkūrimas, viešųjų erdvių formavimas, medinių namelių renovacija ir įveiklinimas – didelis Anykščių savivaldybės administracijos ir specialist pasiekimas.

Taip pat nemažai nuveikta formuojant ir pagerinant miesto žaliasias erdves – Vyskupo skveras, kairysis Šventosios upės krantas (tilto ruožas).

Išskirtinis objektas – Šventosios upės takas-estakada, tapęs stipriu ir originaliu turistinės infrastruktūros elementu.

Anykščių atveju, galima drąsiai teigti, kad miesto centrą žymi – vertikali utopinė ašis – Šv. apaštalo evangelisto Mato bažnyčia (architektas Nikolajus Andrejevas, 1909 m.). Lietuvos Sagrada (AK terminas) turi visus utopijai būdingus požymius.

Būtent šį architektūrinį šedevrą autorius siūlo materializuoti, fiksuojant Lietuvos Sagradą, kaip Anykščių miesto centro ašį ir pagrindinio miesto branduolio koordinatę.

Dabartinę Anykščių miesto centro urbanistinę situaciją autorius vertina, kaip padriką, atsitiktinę ir neartikuliuotą. Kaip nebaigtą virškinti II Pasaulinio karo padarinių ir Sovietmečio soc.industrinį relikvą – arba užstrigusį urbanistinį sakinį.

Jeigu tuomet begalinėmis pastangomis draugės Budinaitės (Anykščių vyriausioji architektė LTSR periodu) penkiaaukščių intervencijos istoriniame miesto centre nebūtų sustabdęs akademikas Algimantas Miškinis (AA), šiandieną apie Anykščių centrą kalbėti galėtume nebent būtuojų laiku.

Dėkui urbanistikos patriotui, šiandieną liko dar šiek tiek urbanistinės ir architektūrinės materijos, iš kurios dar įmanoma suformuoti Anykščių miesto centrą, kaip tam tikrą senos-naujos urbanistinės struktūros audinį. Ypač – centrinę miesto erdvę – A.Baranausko aikštę, kuri šiandien savo erdvinėm ir funkcinėm charakteristikom labiau primena žiedinę sankryžą, nei viešą būnamą erdvę.

Reziumuojant dera konkretizuoti – joks miesto centras, o juolab, kurorto centras, nebus patrauklus, gyvas ir generuojantis socialinę sinergiją – be koncentruoto multifunkcinio branduolio, žinomo ir atpažįstamo, magnetiškai traukiančio vietinius ir svečius būti ir lankytis – čia. Todėl miesto centro suformavimui, revitalizavimui turi būti skiriamas neeilinis, pirmasis uždavinys.

ANYKŠČIŲ TAPATYBĖS IR ĮVAIZDŽIO APŽVALGA

Kaip žinia, vietos identitetas arba tapatybė – nėra stabili konstanta. Tiek tapatybė, tiek iš jos sklindantys įvaizdžiai – yra kintanti „minkštoji materija“, priklausanti ir nuo sąmoningų „įvaizdžio architekto“ pastangų ir nuo nesąmoningų, dažnai neprognozuojamų, liaudies refleksijų. Šiais instagramiškais laikais ši „šešėlinė sklaida“ socialinių tinklų pagalba – yra galinga jėga. Ji gali būti kurianti, o gali būti ir griauianti. Todėl su ja reikia skaitytis, o idealiu atveju – ją reikia valdyti jai pačiai to nežinant.

Šiandieną stebime kelis Anykščių tapatybės sluoksnius.

ISTORINĖS TAPATYBĖS_ Vorutos pilis (karalius Mindaugas); Karališki Anykščiai; Trys klasikai (A.Baranauskas, J.Biliūnas, A.Vienuoelis-Žukauskas); Anykščių šilelis;

Deja, išskyrus „Trijų klasikų“ tapatybę, kitos yra nusilpę, neišvystytos arba net nepradėtos vystyti (pvz. Karališki Anykščiai).

MITOLOGINĖS TAPATYBĖS_ Bajoras Nykštys; Ona Nykštienė; Numuštas skalbėjos nykštys; Puntuko akmuo ir velnias;

Šių tapatybių stiprybė, žinomumas ir cirkuliacija yra labai nevienoda. Deja, populiariausia yra pati lėkščiausia – apie numuštą skalbėjos nykštį. Banalokas Puntuko ir velnio duetas irgi gana populiarius, tačiau apmaudu, kad daug senesnis ir įdomesnis Puntuko – įsimylėjusio kunigaikščio naratyvas yra nedovanotinai užmirštas.

MEDŽIAGINĖS TAPATYBĖS_ Anykščių bažnyčia; Laimės žiburys; Muziejų kalva; Lajų takas (Anykščių šilelis); Arklio muziejus;

Absoliučia identiteto lydere verta laikyti – Anykščių bažnyčią. Ji be galo mėgstama tiek anykštėnų, tiek turistų ir šiandieną jai praktiškai nėra konkurentų lokalinio miesto įvaizdžio lauke.

Lajų takas – naujas, tačiau labai rezultatyvus žaidėjas anykštėniškų įvaizdžių lauke. Galima jį netgi įvardinti kaip savotišką fenomeną, pranokusį lūkesčius.

Deja, ir Laimės žiburys, paskendęs neatsakingai pasodintame pušyne, ir Muziejų kalva – yra reikalingi profesionalios, akupunktūriškos pagalbos, gražinant jį šiems išskirtiniams objektams deramą identiteto lauką, konstruojant stipresnius įvaizdžius nei šiandien.

...

Anykščių rajono savivaldybės strateginiame 2012-2019 metų plėtros planas reziumuoja: „Anykščių kraštas – plačiai žinomas kultūrinio turizmo ir Lėto miesto kurortas“. Ar tikrai tai tiesa...?

Patyrinėjus visagalio Instagramo pasaulį, randame tokius rezultatus apie Anykščius:

#Anyksčiai _ 32.922 postai (anyksciaicity – 0; anyksčiai veza – 100; anyksciuvynas – iki 100; anyksciukempingas – iki 100; anyksciuturizmoirinformacijoscentras – iki 100; anyksciusilelis 500+; | 19
puntukas 1000+; lajutakas 5000+).

Tuo tarpu kiti kurortai atrodo žymiai stipriau:

#nida – 297.675; #palanga – 316.017; #jurmala – 403.734; #sopot – 1.719.530;

Jeigu žvilgsnį nukreiptume į kitokio mastelio miestą, dalyvaujantį instagramiškoje sklaidoje aktyviau, tai rastume, tarkime Niujorke, tokius rezultatus:

#newyork – 113M; #nyc – 134M + junginiai #nycfood – 2M; #nyceats 3,2M;

Išvada nebus maloni: Anykščiai šiandieną nėra žinomas, kaip kurortas. Anykščiai šiandieną neturi magnetiškų brendų, traukiančių lietuvių ir užsieniečių.

Žinoma, šios strategijos ribose nėra galimybių atlikti išsamią ir gilią sklaidos analizę, tačiau autoriaus metus laiko vykdomi skirtingos medijos stebėjimai, leidžia formuluoti išvadą – Anykščiai nešneka. Gali būti, kad Anykščiai neturi ką pasakyti. Arba – nemoka pasakyti. Arba – Anykščiai nemato reikalo šnekėti su Lietuva ir su pasauliu.

Nesiimu spręsti, kuri išvada yra teisinga, bet visos keturios yra prastos ir kultūriniam kurortui ne tik netinkančios, bet ir žalingos.

Šiuo atveju verta prisiminti Onorė de Balzaką: “tiesa yra karti tarsi pelynų arbata, tačiau ji gydo veiksmingiausiai”.

Miestas, kuris nešneka – (nepaisant to, koks yra iš tikrųjų) atrodo nedraugiškas, nepatrauklus, susireikšminęs, užsidaręs, kompleksuotas, nuobodus, neprognozuojamas.

Tam, kad į Anykščius norėtusi atvykti – miestas turi žavėti ir traukti. Jo poveikslas turi būti nupieštas patraukliai.

Miestas turi būti iliustruojamas nuolat, profesionaliai ir pozityviai.

Dizainas ir vizualika – svarbu. Nes dizainas ir vizualas yra kaip aromatas patiekalui – jo užsinori, arba jį atstumi. Be to, dizainas, savo vizualios daugiasluoksnės kalbos dėka, geriausiai ištransliuoja kultūros lygį ir bendrą IQ.

Žodynas – taip pat svarbu. Nes žodynas užkabina, uždraugina ir pripildo informacijos.

Stovint ant ambicingo projekto „Kurortas A“ slenksčio, būtina įsisąmoninti – tam, kad idėjos būtų palaikomos – jos turi būti išgirstos, suprastos ir pamiltos.

. . . .

Taigi, be profesionalios ir aktyviai veikiančios komunikacijos ir sklaidos – strategija „Kurortas A“ neįvyks arba vegetuos žlugdančiame šešėlyje be dėmesio ir būtinos augimui šviesos. Tai svarbu.

Tad tikslinės agentūros „Kurortas A“ steigimas, autoriaus nuomone, yra būtinas ir vienas pirmaeilių uždavinių.

Juolab, kad nuolatinė komunikacija, informacinė sklaida, ryšių Lietuvoje ir užsienyje mezgimas, investuotojų ir partnerių paieška, konsultavimas, informacinis darbas su kurortininkais, įvairių kūrinių ir tapatybės konstravimas – nėra būdingos funkcijos savivaldybei. Čia reikia kūrybininkų, paslankumo, galimybės keisti kadrus lanksčiai ir operatyviai, siekiant apčiuopiamų rezultatų informacinėje erdvėje Lietuvoje ir užsienyje. | 20

Analogais, vertais dėmesio, studijų ir analizės, galėtų būti Vilniaus savivaldybės agentūra, VšĮ GO VILNIUS, Kauno savivaldybės agentūra, VšĮ KAUNAS IN, Klaipėdos savivaldybės agentūra, VšĮ KLAIPĖDA ID ir Panevėžio savivaldybės agentūra, VšĮ PANEVĖŽYS NOW.

III skyrius: KURORTIZAVIMO KONCEPCIJA

Miestas – yra pilietinis susitarimas. Tai yra miesto priežastis, genas ir prigimtis, kuri iš esmės nekinta nuo Antikos polio laikų. Savo ruožtu, miesto urbanistinės struktūros, architektūra ir estetika – yra to Susitarimo medžiaginė projekcija miesto teritorijoje. Taip pat ir funkciniai miesto ryšiai, procesai bei jų dinamika – yra ne kas kita, kaip miesto Susitarimo cirkuliacinis produktas. Įkraunantis arba iškraunantis miestą, tarsi akumuliatorių. Didinantis arba sekinantis miesto galią.

RAKTAŽODŽIAI

Akva-urbanistinis; Anykščiai; Anykščių dvaras; Anykščių formatas; Anykštėnai; Artikuluota erdvė; Baranauskas; Belvedere; Belvederis; Belvederiškas miestas; Biliūnas; Botaniškas miestas; Būnama erdvė; Dvirkaklis; Dviratuojujantis miestas; Ekodara; Ekomenis; Escapism; Escape place; Eskapizmas; Eskapizmo salos; Green infrastructure; Karališki Anykščiai; Kurortas A; Kurortizacija; Lajų takas; Lėta architektūra; Lėta kultūra; Lėtas miestas; Lietuvos Sagrada; Livable city; Magnetinis branduolys; Masteliškas miestas; Medinis; Mobilus darbas; Muziejų kalva; Nostalgizuojujantis miestas; Nuramintas eismas; Ona Vytautienė; Onixti; Onykščiai; Onlainyvus miestas; Pasiekus miestas; Pėsčias miestas; Pėsčiųjų prioritetas; Pilietinis susitarimas; Pirtis; Rojaus sodas; Rūšinė architektūra; Rūšinis miestas; Slow architecture; Slow city; Slow culture; Urbanistinė atrofija; Urbanistinė destrukcija; Vietiškas miestas; Vietokūra; Vila Onixti; Žukauskas-Vienuoelis;

TERMINAI IR SĄVOKOS

Kadangi ši Kurortizavimo Koncepcija yra tarpdiscipliniška, jungianti įvairias sritis, o taip pat inovatyvi Lietuvos mastu – analizuojanti ir sprendžianti problemas tarpdiscipliniškų sluoksnių erdvėje, jos sąraše yra panaudota visa eilė autorinių (su žyme AK) arba rečiau sutinkamų sąvokų ir terminų, kuriuos autorius jaučia pareigą paaiškinti.

| 21

AKVA-URBANISTINIS (AK) _ metodas ar projektas, tampriai funkcionaliai ir estetiškai susiejantis vandens telkinį su urbanistine, architektūrine struktūra bei pavieniais objektais.

ARCHITEKTŪRINĖ DOMINANTĖ _ (angliškai Landmark – „žemės gairė“) architektūrinis statinys, kraštovaizdyje arba miestovaizdyje išsiskiriantis savo parametrais ir identitetu.

ARCHITEKTŪRINIS JAUSTUKAS (AK) _ architektūrinis statinys arba kompaktiškas landšaftinis objektas, miestovaizdyje arba kraštovaizdyje išsiskiriantis emociniu žavesiu. Labiau empatiškos, nei racionalios kokybės objektas, kurio mastelis neturi įtakos reikšmingam vaidmeniui kontekste.

ARTIKULIUOTA ERDVĖ (AK) _ sukultūrinta erdvė, suvaldyta formuojančiomis priemonėmis (architektūra, želdynai, dizaino objektai), kompozicinės darnos, zonavimo logikos ir semantinio raštingumo principais.

BELVEDERIS _ (itališkai *belvedere* – „gražus vaizdas“) įprastai reiškia statinį arba kitą architektūrinę struktūrą, kuri išnaudodama aplinkos estetinį vaizdą ir plačią panoramą, tampa svarbi ir išskirtinė. Belvederis gali būti: vila, bokštelis, galerija ir pan. Belvederio vietovardis pasaulyje (o ypač Europoje) naudojamas retai, tik išskirtiniams pastatams ar mažoms gyvenvietėms, tampriai susietoms su turtinga gamta ir regyklomis. Lietuvoje yra vienas Belvederis – istorinis dvaras ir kaimas Jurbarko rajone, ant aukšto Nemuno kalnagūbrio.

BELVEDERIŠKAS MIESTAS (AK) _ miestas, kuriame gražus panoraminis vaizdas yra veiklioji medžiaga miestovaizdyje, kuriamas, organizuojamas ir puoselėjamas sąmoningai, kaip prioritetas, darne su architektūra, želdynais ir reljefu.

BOTANIŠKAS MIESTAS (AK) _ miestas, kuriame žalioji architektūra ir augalija kuriama, projektuojama ir puoselėjama, kaip prioritetas, darne su architektūra, būnamomis erdvėmis, reljefu.

BRENDAS _ žinomas, populiarus, atpažįstamas vardas, kuriantis gravitaciją. Anot „Jaunimo žodyno“: gaminio rūšis, madingas prekės ženklas ar koks nors populiarus dalykas.

BŪNAMA ERDVĖ, ZONA (AK) _ vieša erdvė atvirame ore, pritaikyta visuomenei ilsėtis, vaišintis, veikti ar tiesiog būti ilgesnį laiką.

DEGRADAVĘS OBJEKTAS, DEGRADAVUSI ZONA (AK) _ statinys, statinių grupė ar užstatyta teritorija, kurios funkcionalumas pasibaigė prieš daugelį metų, o fizinė-medžiaginė statinių ir infrastruktūros būklė fatališkai (dažnai negrįžtamai) paveikta erozijos.

DVIRTAKIS (AK) _ dviračių eismo takas.

ESKAPIZMAS _ senas, tačiau tik XXI amžiuje paplitęs „pabėgimo iš didmiesčio“ judėjimas, būdingas intelektualams, menininkams ir frylanceriams.

ESKAPIZMO SALOS, OBJEKTAI (AK) _ eskapizmo mėgėjams įrengtos vietos atvirame ore arba statinukai: pavėsinės, nameliai, nameliai medžiuose, vandenyje arba kabantys.

KAPSULINIS BRANDUOLYS (AK) _ objektas generuojantis tikslinę gravitaciją dėka savo išvaizdos, simbolinės reikšmės, teikiamų galimybių arba kultūrinės, paslaugų bei kitokios veiklos. Kapsuliniams branduoliams būdingas pastovus dydis, be ekspansyvios plėtos.

| 22

LĖTA ARCHITEKTŪRA (AK) _ Architektūra, kuriai būdinga: nuosaikus racionalumas ir funkcionalumas; Medžiaginis ir technologinis vietiskumas; Kietosios, žaliosios ir mėlynosios architektūrų sandrauga.

LĖTAS MIESTAS (AK) _ Miestas, kuriam būdinga: pagarba tradicijai ir nuosaiki jos interpretacija; Vertybiškai kontekstuali architektūrinė, urbanistinė raida; Empatiška intervencija ir lėtas naujumas.

LĖTA GYVENSENSA (AK) _ Tai rami, bestresinė gyvenimo eiga, kurios prioritetai: paprastumas, humaniškumas, ekosofija, atida ir vietiskumas.

LĖTA KULTŪRA (AK) _ Kultūra, kuriai būdingas lėtas naujumas ir santūrumas, o jos sąlyginiai bendraatoriai yra vieta, gamta ir tradicija.

MASTELIŠKAS MIESTAS (AK) _ į esamą konteksto mastelį, erdvėdarą, į vietines tradicijas orientuotas miestas. Masteliškumas – Lėto miesto esminė sąvybė.

MAGNETINIS BRANDUOLYS (AK) _ objektas arba objektų grupė generuojanti lankytojų ir sinerginių partnerių gravitaciją dėka savo išvaizdos, simbolinės reikšmės, teikiamų galimybių arba kultūrinės, paslaugų bei kitokios veiklos. Magnetiniams branduoliams būdinga ekspansyvi plėtra.

METROSEKSUALAI _ pasiturintys miestiečiai, itin didelį dėmesį skiriantys savo išvaizdai, fiziniams parametrams, aprangai, grožio procedūroms ir fitnesui (pagal Marką Simpsoną).

NEARTIKULIUOTA ERDVĖ (AK) _ atsitiktinės prigimties erdvė, kultūriškai nerišli, urbanistiškai bestruktūre, be kompozicinės-erdvinės darnos, padrikai zonuota, semantiškai chaotiška arba nebyli.

NOSTALGIZUOJANTIS MIESTAS (AK) _ Miestas, darantis stiprų poveikį gyventojų ir lankytojų jausmams, emocijoms bei atminčiai, ir išlaikantis asmenį ilgesio lauke ilgą laiką.

OFF-GRID PASTATAS _ pastatas, galintis funkcionuoti visai be arba be dalies miesto inžinerinių komunikacijų, neviršydamas reglamentuotų taršos parametrų.

ONLAINYVUS MIESTAS (AK) _ Miestas, transliuojantis įvairaus pobūdžio sklaidos kanalais savo vyksmą, vaizdus, emocijas, informaciją ir įvaizdžius realiu laiku.

PASIEKUS MIESTAS (AK) _ yra miestas, kuriame lengva orientuotis dėka komunikacinių ženklų sistemos ir lengva patekti visur be kliūčių kelyje. Tai miestas, sukurtas Universalaus dizaino metodu.

PĖSČIAS MIESTAS _ toks miestas, kuriame pėsčiajam skiriamas prioritetas, pritaikant miesto infrastruktūrą pirmiausiai pagal pėsčiojo poreikius.

RŪŠINIS MIESTAS (AK) _ ištirtas ir kokybiniais aspektais įvertintas miestas kitų valstybės miestų atžvilgiu; rinktinis, neeilinių, išskirtinių savybių miestas.

RŪŠINĖ ERDVĖ (AK) _ Rūšinio miesto sudedamoji dalis – ištirta ir kokybiniais aspektais įvertinta miesto erdvė kitų erdvių atžvilgiu; I rūšies – geriausios sudėtinės kokybės erdvės mieste; V rūšies – prasčiausios sudėtinės kokybės erdvės mieste.

UNIVERSALUS DIZAINAS _ yra toks gaminių, komunikacijos ir aplinkos kūrimo principas, kuris įgalina jais naudotis visus žmones, įskaitant neįgaliuosius, ir kiek įmanoma leidžia išvengti adaptavimo ar specializavimo. Universalus dizainas – yra Pasiekaus miesto kūrimo metodas.

URBANISTINĖ ATROFIJA (AK) _ urbanistinio audinio arba objekto funkcijos susilpnėjimas arba visiškas išnykimas. (graikiškai Atrophia – nuvytimas).

| 23

URBANISTINĖ DESTRUKCIJA, INTOKSIKACIJA (AK) _ urbanistinio objekto neigiamas, ardomasis, urbanistiškai nuodingas poveikis aplinkiniam urbanistiniam audiniui.

VIETIŠKAS MIESTAS (AK) _ į savo vietos istoriją, į kontekstą ir mastelį į vietines tradicijas, estetiką ir medžiagiškumą orientuotas miestas. Vietiškumas – Lėto miesto esminė savybė.

KONCEPCIJOS VIZIJA

Šios Kurortizavimo koncepcijos modelis – trinarė vizija **KURORTAS A**, besiremianti gyvenimo kokybės kriterijais, konsoliduota veikla, architektūrinė-urbanistinė logika, miesto galios didinimu ir ilgalaikė nauda.

1_ Suformuoti Anykščiuose aukštos kokybės miesto centrą – esminį urbanistinės struktūros mazgą ir rūšinės architektūros koncentratą bei pagrindinį Anykščių multifunkcinės gravitacijos branduolį.

2_ Sukurti Lietuvoje naują, kokybišką, stiprų ir savitą XXI amžiaus kultūrinį miestą-kurortą – Anykščius.

3_ Kurti, projektuoti ir ištobulinti Anykščių miestą iki geriausios vietos gyventi Lietuvoje, kokybinių rodiklių aspektu, ir paversti jį miestu-mitu, traukiančiu čia gyventi jaunimą bei šviesiausio Lietuvos visuomenės segmento atstovus, o pirmiausia – pačius anykštėnus.

KONCEPCIJOS TIKSLAI IR UŽDUOTYS

TIKSLAI – yra esminis pokyčių vektorinis turinys arba galinių stotelių grandinė. O **užduotys** – žingsniai, kuriuos būtina atlikti, kad tikslai būtų pasiekti rezultatyviai ir sinchroniškai.

Be to – tikslai – tai pokyčių priežastys ir planuojami rezultatai – kaip norėtume kad būtų.

Užduotys yra strateginės gairės. Orientyrai suplanuotai kaitai, kurią atlikę, turėsime tai, ko siekiame. Pagal sociologą ir ekonomistą Henri Mintsbergą, strateginių tikslų paketą įprastai sudaro: ideologiniai tikslai (misijiniai, kurie labiau juntami, nei pasveriami), operaciniai tikslai (išmatuojami, parodomi, įvertinami socialiai ir ekonomiškai). Be to esti formalūs ir sisteminiai tikslai, skirti subjekto “giminės pradžiai”, veiklos kontroliavimui ir efektyvumui bei augimui. Šioje Kurortizavimo koncepcijoje yra orientuojamasi į pirmas dvi tikslų grupes, nes būtent jos yra strateginės, vizionieriškos.

IV skyrius: STRATEGINIAI SIŪLYMAI IR ĮŽVALGOS

BENDRINĖ IDEOLOGINĖ STRATEGIJA

| 24

KURORTAS A, kaip naujos rūšies tikrovė, nėra įmanomas ir nebus patvarus, be pilietinio anykštėnų susitarimo. Anot Aristotelio, “miestas, kaip kolektyvinė dorybė, materializuosis (taps matoma ir vartojama), kai visi, ir valdžia, ir gyventojai, – laikysis pilietinio susitarimo”. Anykščių atveju, laikysis KURORTO A nuostatų, kaip savotiškos miesto konstitucijos.

Šio poskyrio strategijos skirtos maksimaliai sustiprinti Anykščių tapatybę, remiantis istoriniais tyrimais bei tyrimais, nukreiptais į miesto ir krašto kultūrinės, intelektualinės bei kūrybinės galias ir kitą vietinį potencialą bei išteklius. Taip pat – į siekį, stiprinti gyventojų ir institucijų bendradarystę, anykštėnų bendruomeniškumą ir įsitraukimą į strateginį projektą KURORTAS A.

Tai svarbių, tačiau “aptarnaujančių” strategijų, ne statančių, bet darančių “klimatą” segmentas.

1 TIKSLAS.

ĮDARBINTI ANYKŠČIŲ ISTORIJA, STIPRINTI IDENTITETĄ.

Stipraus identiteto, rūšinis miestas su kilmės dokumentais. Nuolatiniai istoriniai miesto ir čia veikusių asmenybių tyrimai ir jų kūrybiškas įdarbinimas nūdienoje.

1U _ UŽDUOTYS

1/1_ Miesto kilmės, raidos ir miesto vardo tyrimai. Dokumentavimas.

1/2_ Miesto kilmės ir istoriškumo įdarbinimas kasdienybėje.

1/3_ Išsamus tęstinis Anykščių dvarvietės tyrinėjimas (archeologinis, istorinis), ieškant duomenų visuose istorijos sluoksniuose, o ypač XV amžiaus;

1/4_ Karališkų personų, Onos Vytautienės ir kitų žymių asmenybių veiklos Anykščiuose tyrimai;

1/5_ Karališkų personų ir kitų žymių asmenybių kūrybiškas įdarbinimas miesto naudai;

1/7_ Solidus, adekvatus kilmei ir tikslams Anykščių miesto reprezentavimas;

1/8_ Originalių, stiprių ir konkurencingų miesto įvaizdinių brendų sukūrimas.

1P _ ĮGYVENDINIMO priemonės, įrankiai, projektai:

1/1P_ Išsamus tęstinis Anykščių dvarvietės tyrinėjimas (archeologinis, istorinis), ieškant duomenų visuose istorijos sluoksniuose, o ypač XV amžiaus – užsakymas ir vykdymas;

1/2P_ Karališkų personų ir ypač Onos Vytautienės bei kitų žymių asmenybių veiklos Anykščiuose tyrimų vykdymas;

1/3P_ Karališkų personų ir kitų žymių asmenybių kūrybiško įdarbinimo miesto naudai studija;

1/4P_ Karališkų personų ir kitų žymių asmenybių įdarbinimas Anykščių kontekste, pasitelkiant literatūros, dailės ir kitų menų kūrinius (tęstinių projektų serija);

1/5P_ Memorialinio paminklo J.Biliūnui "Laimės žiburys" originalios erdvės atkūrimas ir urbanistinis revitalizavimas, išmiškinant Liudiškių kalvą (projektas);

1/6P_ Anykščių miesto reprezentavimo priemonių planas;

Siūlomi Anykščių brendai-pavyzdžiai:

| 25

1/7P_ Lietuvos Sagrada – Šv. apaštalo evangelisto Mato bažnyčia; (miesto vietoženklis brendas);

1/8P_ Onixti miestas – istorinis Anykščių centras; (brendinis istorinio miesto vardo topo-įdarbinimas);

1/9P_ Vila Onixti – Anykščių miesto reprezentacinis pastatas-vila (dabar – Okuličiūtės dvarelis). (brendinis istorinio miesto vardo įdarbinimas istoriniuose-reprezentaciniuose pastatuose).

1/10P_ Pasaulio Oninės – pasaulio anykštėnų festivalis Anykščiuose (įskaitant Onas, Anas ir pan.)

Pastaba: kitas įgyvendinimo priemonės autorius pateiks Kurortizavimo Koncepcijos II Etape, kaip ir numatyta sutartyje.

2 TIKSLAS.

PILIETINIS SUSITARIMAS, BENDRUOMENIŠKUMAS, PROJEKTO VALDYMAS

Magnetiškas miestas pokyčių procese – stiprios gravitacijos miestas. Žinantis kur einantis, ką darantis, dėl ko darantis. Ir darantis tai nuosekliai bei stipriai. Komunikuojantis miestas.

2U _ UŽDUOTYS

2/1_ Pilietinis susitarimas dėl Kurortizavimo Strategijos tarp politinių partijų ir su miesto gyventojais;

2/2_ Kurortizavimo Strategijos etapiško įgyvendinimo suplanavimas – iki 2027, iki 2037, iki 2047 m;

2/3_ Nuolatinė Savivaldybės komunikacija su miesto bendruomene dėl Kurortizavimo Strategijos;

2/4_ Pokyčių kūrimas, generavimas, planavimas ir koordinavimas, išnaudojant esamus išteklius miesto teritorijoje bei didinant jų sinerginį efektyvumą;

2/5_ Esamų magnetinių branduolių efektyvesnis įdarbinimas ir naujų kūrimas;

2/6_ Organizuotas ir koordinuotas tikslinių pokyčių proceso valdymas;

2P _ ĮGYVENDINIMO priemonės, įrankiai, projektai:

2/1P_ Išsamiai diskutuoti Kurortizavimo Koncepciją ir projektą **Kurortas A** su miesto politikais, bendruomene ir specialistais;

2/2P_ Pasirašyti dėl Kurortizavimo Koncepcijos ir projekto **Kurortas A** Pilietinį Susitarimą tarp miesto politinių partijų ir bendruomenės;

Pastaba: kitas įgyvendinimo priemonės autorius pateiks Kurortizavimo Koncepcijos II Etape, kaip ir numatyta sutartyje.

3 TIKSLAS.

ANYKŠČIŲ FORMATAS: KOMUNIKUOJANTIS KULTŪRINIS FENOMENAS.

Beribėje gausioje informacijos tik originalumas išlieka skiriamuoju bruožu, galinčiu atkreipti į save dėmesį ir sužadinti jausmus, bei įsirašyti į atmintį. Anykščių Formatas – turėtų tapti žemo slenksčio kultūrinės oazės fenomenu, bendraujančiu ir empatišku, neieškančio žodžio ir turinio ką pasakyti reiškiniu Lietuvos ir užsienio erdvėje.

3U _ UŽDUOTYS

- 3/1_ Anykščių formatas – sudaryti savitą ir kokybišką kultūrinio turinio (muzika, dailė, literatūra) kūrėjų paketą, prioritetą teikiant anyštėnams;
- 3/2_ Festivalių miestas – gyvas 12 mėnesių per metus;
- 3/3_ Megzti tarptautinį susigiminiavusių miestų bendradarbiavimą su naudingais kurortais;
- 3/4_ Girdimas miestas – nuolatinis profesionalus komunikavimas **Kurorto A** procesų (idėjų, planų, projektų, aktualijų) Lietuvoje ir užsienyje (selektyviai);
- 3/5_ Mokantis kalbėti miestas – originalaus, paveikaus aukštos kokybės anykštinio turinio kūrimas (sentencijos, šūkiai, žodynas, brendai);
- 3/6_ Komunikuojantis miestas – nuolatinis ryšių palaikymas su žymiais anykštėnais-išeiviais ir kitomis naudingomis Anykščiams asmenybėmis;

3P _ ĮGYVENDINIMO priemonės, įrankiai, projektai:

- 3/1P_ Anykščių formatas – savito ir kokybiško kultūrinio turinio ir kūrėjų “Anykščių katalogo” sudarymas (prioritetas anykštėnai) ir naudojimas miesto renginiuose bei sklaidos kanaluose;
- 3/2P_ Festivalių miestas – sudaryti festivalinę programą 12 mėnesių per metus;
- 3/3P_ Įkurti Anykščių miesto ir pasaulio anykštėnų festivalį “Pasaulio Oninės” (parengti galimybių studiją);
- 3/4P_ Sudaryti sąlygas Anykščiuose vykti tarptautiniam Lėtos architektūros ir meno festivaliui, aktualiomis Anykščiams temomis (AK projektas);
- 3/5P_ Įkurti Kurortizavimo Koncepcijos ir projekto **Kurortas A** publikavimo ir diskusijų e-platformą;
- 3/6P_ Artimoje ateityje įkurti projekto **Kurortas A** prezentavimo ir diskusijų Infoboksą (autorinio dizaino paviljoną) miesto centre;

Pastaba: kitas įgyvendinimo priemones autorius pateiks Kurortizavimo Koncepcijos II Etape, kaip ir numatyta sutartyje.

ARCHITEKTŪRINĖ, URBANISTINĖ STRATEGIJA

Šio poskyrio strategijos skirtos maksimaliai sustiprinti Anykščių tapatybę, remiantis Vizija Nr.1 (Suformuoti Anykščiuose aukštos kokybės miesto centrą – esminį urbanistinės struktūros mazgą ir rūšinės architektūros koncentratą bei pagrindinį Anykščių multifunkcinės gravitacijos branduolį) ir Vizija Nr.3 (Išstbulinti Anykščius iki geriausios vietos gyventi Lietuvoje, kokybinių rodiklių aspektu, ir paversti miestu-mitu, traukiančiu čia gyventi jaunimą bei šviesiausio Lietuvos visuomenės segmento atstovus).

Priežastis: miesto centro suformavimas.

Joks miestas negali pilnaverčiai egzistuoti, jeigu nėra krypties vektoriaus ir jos pradinio taško – branduolinio centro. Deja, šiandieną Anykščiai yra tuščiaaviduris miestas, nes branduolinio centro faktiškai neturi.

| 27

Ten, kur turėtų būti didžiausia funkcinė interesų koncentracija – pabirę padriki, vidutinės arba menkos galios objekteliai, kurių socialinis magnetizmas neišsiskiria iš foninio miesto lygmens.

Ten, kur turėtų būti didžiausias erdvinis tankis ir įveiklinimas – tvyro neartikuluotos erdvės, be struktūros ir dedikuotos paskirties.

Ten, kur turėtų dominuoti geriausia miesto rūšinė architektūra – architektūrinis barometras šiandien fiksuoja vos aukštesnį lygį už bendrą foninį miestą, su trejetu išimčių ir vieninteliu architektūriniu įvykiu – Šv. apaštalo evangelisto Mato bažnyčia.

...

Anot pasaulinio garso urbanistikos filosofo Mircea Eliade (JAV): "Vienalytėje begalinėje erdvėje, šventenybė pasireiškia pradiniu tašku, centru. Tokia centro, šventenybės pasireiškimo vieta, šventoji erdvė žmogui įgauna būties vertę." M. Eliade reziumuoja: "Bet kurios sistemos atskaitos taško – Centro – suradimas arba nustatymas yra tolygus Pasaulio Sukūrimui".

Religinis žodynas, pasitelktas urbanistinėje problematikoje, tik dar labiau sustiprina ideologinio naratyvo svarbą. Kaip žinia, miestas ir yra daugiasluoksnė sistema – prasidedanti nuo centro ir sklindanti į kraštus, su priemiesčiais bei satelinėmis gyvenvietėmis.

Anot architektūros antropologo, daktaro Romualdo Kučinsko, "centras daugybėje utopinių miestų reiškė tik vieną: vietą, kurioje įvykdytas simbolinis pasaulėkūros ritualas, miestą paverčiant sakraline, krikščionims tinkama gyventi erdve."

Architektūros mokslininkas mano, kad "bet kuriame mieste centras nepraranda simbolinės prasmės ir dabar. Pagal jį nuolat tikrinamas simbolinis gyvenimas, centre vyksta apeigos, jis yra miesto struktūros ir architektūrinės kompozicijos pagrindas".

Anykščių atveju, galima drąsiai teigti, kad miesto centrą žymi – vertikali ašis – Šv. apaštalo evangelisto Mato bažnyčia (architektas Nikolajus Andrejevas, 1909 m.) – tikra Lietuvos Sagrada (AK terminas). Anykščių bažnyčia turi visus utopijai būdingus požymius – aukščiausia Lietuvoje (79 m; originalas buvo 84 m.) bažnyčia neatitinka nei kuklaus miesto mastelio (vos 3.500 gyventojų 1923 m.), nei kuklios ekonominės situacijos mieste (nebuvo stiprios ekonomikos ir išskirtinių mecenatų), nei religinės priežasties (Anykščiai nėra Romos katalikų bažnyčios šventvietė ar piligrimystės centras), nei paminklinio ar krašto vietoženkliausio statuso (bažnyčia stovi ne ant kalvos, o dauboje, jos regimumas ribotas).

Todėl logiška būtų manyti, kad didinga Anykščių šventovė – yra viena nedaugelio Lietuvoje realizuotų utopijų. Paprastų anykštėnų ir krašto parapigiečių santalkos projektas, didingas Svajonę įkūnijantis pareiškimas pasauliui, kuriuo žavimės jau daugiau nei 100 metų.

...

Būtent šį architektūrinį šedevrą autorius siūlo materializuoti, fiksuojant Anykščių Sagraidą, kaip miesto centro ašį ir pagrindinio miesto branduolio koordinatę.

Tokiai minčiai atliepia ir Europos miestų praktika – “kompozicijos centriškumas – būdingas visų sakralinę erdvės sampratą turinčių, utopinių Renesanso projektų bruožas.” (R.Kučinskas)

Tačiau esminė Anykščių miesto problema yra ta, kad silpna ir padirka urbanistinė miesto centro struktūra adekvačiai neatliepė Anykščių bažnyčios didingam pareiškimui nei ją pastačius 1909 metais, nei tarpukariu, nei juolab Sovietmečiu.

Dabartinę Anykščių miesto centro urbanistinę situaciją autorius vertina, kaip padriką, atsitiktinę ir neartikuliuotą. Kaip nebaigtą viršinti II Pasaulinio karo padarinių ir Sovietmečio soc.industrinį relikvą – arba užstrigusį urbanistinį sakinį miesto burnoje.

Žinia, nedaug trūko, kad tas sakinytis būtų pompastiškai užbaigtas. 1967-aisiais Anykščių rajono vyr.architektė Rita Budinaitė džiūgavo: “Miesto centro vaizdas pasikeis jau baigiantis šiam penkmečiui. Tarp universalinės parduotuvės ir P.Cvirkos gatvės iškils gražus penkiaaukštis. <...> Vėliau, šalia jau stovinčių, pradės kilti dar penki penkiaaukščiai gyvenamieji namai. Pastarieji turės po 50 butų, bus su lodžijomis ir tokiu būdu atrodys dar gražesni.”

Jeigu tuomet begalinėmis pastangomis draugės Budinaitės penkiaaukščių intervencijos istoriniame miesto centre nebūtų sustabdęs akademikas Algimantas Miškinis (AA), šiandieną apie Anykščių miesto centrą kalbėti galėtume nebent būtuju laiku. Dėkui urbanistikos patriotui, šiandieną liko dar šiek tiek urbanistinės ir architektūrinės materijos, iš kurios dar įmanoma suformuoti Anykščių miesto centrą, kaip tam tikrą senos-naujos urbanistinės struktūros audinį.

Ypač – centrinę miesto erdvę – A.Baranausko aikštę, kuri šiandien savo erdvinėm ir funkcinėm charakteristikom labiau primena žiedinę sankryžą, nei viešą būnamą erdvę.

Miesto centro samprata projekte KURORTAS A.

Miesto centrą sudarantys elementai ir struktūros [skliaustuose: esama būklė]:

- 1_ Priežastinių multifunkcinių interesų, traukų ir ryšių tankis [labai retas].
- 2_ Priežastinė (centrinė) urbanistinė struktūra [nėra].
- 3_ Pėsčiųjų prioritetinė zona ir nuraminto auto-eismo zona. [nėra].
- 4_ Patogus susisiekimas visuomeniniu transportu, autotransportu bei „paslėptas“ parkavimas ir persėdimo punktai (pvz auto – dviračiai). [beveik nėra].
- 5_ Bendramiestiniai magnetai (vieninteliai, išskirtinės gravitacijos objektai mieste). [vos 2: Bažnyčia, Kultūros namai].
- 6_ Bendramiestiniai vietoženkliai (matomi iš viso centro) [yra vos 1: Bažnyčia].
- 7_ Simbolinės reikšmės objektai (miesto ikonos) [yra vos 2: Bažnyčia, Muziejų kalva].
- 8_ Rūšinės architektūros pastatų gausa (geriausios, išskirtinės architektūros bei paveldo objektai). [yra vos 5: Bažnyčia, Okuličiūtės dvarelis, Biblioteka, kavinė „Katinas“, viešbutis „Puntukas“].
- 9_ Centrinė aikštė – universali būnama erdvė, susirinkimų erdvė, apeigų erdvė [nėra].
- 10_ Koncentruota išskirtinė prekybinė ir socializacijos zona (gatvelė, pasažas, aikštė). [nėra].

- 11_ Svetingumo zona (kavinės, viešbučiai ir pan). [nėra]
 - 12_ Botanizuota zona (išskirtiniai skverai, parkai, ramiam poilsiui). [yra, bet silpna]
 - 13_ Belvederiška zona (įrengta poilsio vieta su išskirtiniais vaizdais). [yra, bet silpna].
 - 14_ Promenada pasivaikščiojimams, reprezentavimosi trasa. [nėra].
 - 15_ Vaikams skirti objektai viduje ir lauke. [nėra].
 - 16_ Ikoniški ir empatiški meno, dizaino, gamtos objektai (pvz Puntukas). [nėra]
 - 17_ Architektūriniai jaustukai, gadžetai (objektai, kurie visiems patinka ir sklinda foto-asmenukų pavidalu be racionalios priežasties) (pvz Lajų Takas). [vos 1,5: Bažnyčia, užtvanka]
- Reziumuojant dera konkretizuoti – joks miesto centras, o juolab, kurorto centras, nebus patrauklus, gyvas ir generuojantis socialinę sinergiją – be koncentruoto multifunkcinio branduolio, žinomo ir atpažįstamo, magnetiškai traukiančio vietinius ir svečius pagal nutylėjimą ir burtažodį „tik čia“.

4 TIKSLAS.

MIESTO CENTRO PERTVARKA IR REVITALIZACIJA

Bendramiestinio socialinio-urbanistinio koncentrato – daugiafunkcinio branduolio sukūrimas centrinėje miesto dalyje. Darnaus ir artikuliuoto erdviškai, kokybiško architektūriškai bei funkcionalaus ir atraktyvaus klasterio suformavimas, remiantis istorine materija ir humanizuoto urbanistinio audinio principais.

4U _ UŽDUOTYS:

- 4/1_ Apsibrėžti miesto centro – Onixti Miesto – ribas;
- 4/2_ Miesto centrą formuoti istorinio ir gamtinio kontekstualumo, darnios erdvėdaros, masteliškumo ir pulsuojančio užstatymo tankio (kieta/minkšta) principais;
- 4/3_ Padidinti priežastinių multifunkcinių interesų tankį miesto centre; Įkurdinti čia daugiau bendramiestinių magnetų (įskaitant išskirtinius, simbolinius objektus, miesto vietoženklus ir pan.)
- 4/4_ Optimizuoti miesto centrą, nepaliekant neartikuliuotų erdvių, neįdarbintų erdvių (be funkcionalios paskirties) ir degradavusių erdvių bei objektų (apleistų, atgrąsų, nefunkcionuojančių);
- 4/5_ Suformuoti pėsčiųjų prioritetinę zoną ir nuraminto auto-eismo zoną miesto centre;
- 4/6_ Užtikrinti patogų susisiekimą visuomeniniu transportu, autotransportu bei organizuoti „paslėptą“ parkavimą miesto centre arba už jo ribų (su persėdimo punktais);
- 4/7_ Padidinti naujos rūšinės architektūros kiekį miesto centre;
- 4/8_ Suformuoti miesto centre universalią Centrinę aikštę – būnamą erdvę, tinkamą ir kasdienai, ir susirinkimams, ir apeigoms, ir reprezentacijai;
- 4/9_ Suformuoti miesto centre Promenadą (-as) pasivaikščiojimams, reprezentavimuisi, veiklai;
- 4/10_ Sukurti funkcionalią ir estetišką būnamų erdvių infrastruktūrą miesto centre;
- 4/11_ Struktūriškai įtikrinti viešąsias erdves ir pėsčiųjų trases “nenutrūkstamos kelionės” principu.

4/12_ Suformuoti miesto centre koncentruotą išskirtinės prekybos, grožio paslaugų ir socializacijos ir reprezentavimosi zoną;

4/13_ Plėsti ir didinti svetingumo ir pramogų zoną (kavinės, viešbučiai, klubai ir pan) miesto centre.

4/14_ Kietas, užstatytas miesto centro zonas perpinti su žaliomis, botanizuotomis zonomis ir belvederinėmis zonomis;

4/15_ Organizuoti vaikams skirtų objektų sukūrimą patalpų viduje ir lauke, miesto centro zonoje;

4/16_ Organizuoti kokybiškų mažosios architektūros, meno ir dizaino objektų sukūrimą centre;

4/17_ (su 3 Tikslu) Organizuoti kokybiškus kultūrinius ir komercinius procesus būnamose erdvėse;

4/18_ Įveiklinti viešąsias erdves pagal dedikuotą paskirtį: reprezentacinės, reprezentacinės-memorialinės, būnamos socializuotai, būnamos individualiai, lėto pasivaikščiojimo, komunikacinės erdvės, eskapizmo salelės;

4/19_ Peržiūrėti ir įvertinti viešųjų objektų (Okuličiūtės dvarelis, Muziejų kalva, užtvanka ir pan) būklę ir esamo įveiklinimo atitiktį jų potencialui, architektūrinei vertei ir dislokacijai;

4P _ ĮGYVENDINIMO priemonės, įrankiai, projektai:

4/1P_ Onixti Miesto (centro) projektas – apibrėžti kurortinio miesto centro ribas. Parengti projektą, analogišką specialiajam planui.

4/2P_ Parengti interaktyvų Onixti Miesto planą ir publikuoti (miesto stendas, leidinukas, e-erdvė).

4/3P_ Iširti ir įvertinti esamą būklę bei objektų potencialą ir parengti architektūrinio erdvinio artikuliacijos projektą miesto centrui, jo viešosioms ir žaliosioms erdvėms bei reikalingo užstatymo zonoms;

4/4P_ Iširti, įvertinti ir nustatyti urbanistiškai negatyvias, konfliktiškas zonas miesto centre ir numatyti jų konversijos procesą (pvz "Anykščių vyno" gamyklos konversija);

4/5P_ Onixti vila projektas: Okuličiūtės dvarelio konversijos į Savivaldybės reprezentacinę rezidenciją studija;

4/6P_ Muziejų kalvos revitalizavimo projektas: A.Baranausko klėtelės gaubto architektūrinio rekonstravimo ir atvėrimo miestovaizdžiui, studija;

4/7P_ Autobusų stoties pagerinimo projektas: Esminė Autobusų stoties pastato ir aplinkos rekonstrukcija ir humanizavimas;

4/8P_ Dešiniojo Šventosios upės kranto atkarpos (užtvanka – tiltas – stotis) akvaurbanizavimo projektas: Esminė kranto rekonstrukcija, užtikrinanti funkcinę ir estetinę bendradarbiystę su upe;

Pastaba: kitas įgyvendinimo priemones autorius pateiks Kurortizavimo Koncepcijos II Etape, kaip ir numatyta sutartyje.

Priežastis: vertybiškai orientuoto, darnaus ir estetiško miesto kūrimas.

Miestas – yra pilietinis susitarimas. Tai yra miesto priežastis, genas ir prigimtis. Savo ruožtu, miesto urbanistinės struktūros, architektūra ir estetika – yra to Susitarimo medžiaginė projekcija miesto teritorijoje.

Be jokios abejonės ir miesto funkciniai ryšiai, miesto procesai bei jų dinamika – yra ne kas kita, kaip miesto Susitarimo kraujotaka arba medžiaginė cirkuliacija. Įkraunanti arba iškraunanti miestą, tarsi akumuliatorių. Didinanti arba sekinanti miesto galią.

Pasaulio istorija yra pilna pavyzdžių, kai galingi miestai išnyko be pėdsakų (pvz Romos Imperijos) arba sumenko (pvz senoji mūsų sostinė Kernavė). Ir priežastys visai nebūtinai buvo karas.

| 31

Kita vertus, pasaulio istorija yra pilna pavyzdžių, kai miestai neregėtai suklestėjo, nors jų pradžia skendo pelkėse (pvz Venecija) arba pelijo niekam tuo metu neįdomiame užkampyje (pvz Niujorkas).

„Miestai yra suderinto sudėtingumo uždaviniai, kaip ir gyvybės mokslai. Jie išreiškia situaciją, kurioje tuzinas dydžių kinta visi vienu metu ir subtiliai tarpusavyje susijusiu būdu. <...> Kintamųjų daug, bet jis išsidėstęs ne bet kaip, jie susiję organiškoje visumoje,“ - teigia žymi JAV miestų sociologė Jane Jacobs.

5 TIKSLAS.

NUOSEKLI URBANISTIKA, DARNI ARCHITEKTŪRA, TVARI ESTETIKA

Įtraukus, būnamas ir paveikus miestas. Nostalgizuojantis miestas. Architektūriškai darnus, vertybiškai orientuotas ir artikuliuotas miestas.

Racionalus, funkcionalus, efektyvus ir tvarus miestas. Kontekstualiai darnus, masteliškas ir medžiagiškai ekodraugiškas, vietiškas miestas. Pasiekus miestas (universalus dizainas).

5U _ UŽDUOTYS

5/1_ Nuraminti ir redukuoti automobilių eismą aplink A.Baranausko aikštę;

5/2_ Nuraminti ir redukuoti tranzitinį automobilių eismą per miesto centrą;

5/3_ Viešų erdvių ir pėsčiųjų trasų įtinklinimas “nenutrūkstamos kelionės” principu.

5/4_ Viešų erdvių įveiklinimas pagal funkcinę paskirtį: reprezentacinės, reprezentacinės-memorialinės, būnamos socializuotai, būnamos individualiai, lėto pasivaikščiojimo, komunikacinės ir tranzitinės erdvės;

5/5_ Prioritetinis Architektūros medžiagiškumas

5/6_ Prioritetinės Architektūros formos

5/7_ Prioritetiniai Landšafto principai

5/8_ Organizuoti kokybiškų dailės, literatūros ir muzikos kūrinių sukūrimą Anykščiuose ir apie Anykščius. Pritraukti iškilius vietos ir svečius menininkus.

5/9_ Kultūringas vizualiai miestas. Gražus. Estetiškas. Dizainiškas.

5/10_ Aiškus ir suprantamas miestas svečiui ir gyventojui.

5P _ ĮGYVENDINIMO priemonės, įrankiai, projektai:

5/1P_ Miesto centro dalies (A.Baranausko aikštė) transporto schemos revizija ir galimybių studija;

5/2P_ Tranzitinio transporto miesto centre nuraminimo galimybių studija;

5/3P_ Didnamių revitalizavimo, optimizavimo ir pritaikymo rekreacinei infrastruktūrai pilotinis projektas (įtraukiant Aplinkos ministeriją ir tampant pionieriškos iniciatyvos lyderiais).

6 TIKSLAS.

BOTANIŠKAS IR BELVEDERIŠKAS MIESTAS.

| 32

Botaniškas ir belvederiškas miestas. Landšaftiškai kultūringas peizažinis miestas-sodas.

6U _ UŽDUOTYS

8/1_ Belvederiniai principai – gražus peizažas, kaip vertybė ir prioritetas.

8/2_ Vizualumo užtikrinimas belvederinėse teritorijose;

8/3_ Žaliosios architektūros artikuliuotas puoselėjimas. Kokybiško landšafto principai;

8/4_ Kokybiškas botaniškumas. Botaninių prioritetų įvairovė;

8/5_ Botaniškumo ir belvederiškumo įvaizdinė sklaida, kaip ANY brendo;

MIESTO KURORTIZAVIMO STRATEGIJA

KURORTAS XXI a. – visų pirma yra nekasdienybės koncentratas. Miestas-Rojaus sodas, kur niekas nieko nederba, bet lėtai mėgaujasi savimi ir viskuo, kas miela, gražu ir tobula. Gražus miestas, gražiems žmonėms.

Būtent ši utopinė formulė ir yra, autoriaus nuomone, šiuolaikinio kurorto esmė.

Iliuzija, kuri visai nebūtinai atitinka realybę. Mitas, kuris traukia žmones savo nesibaigiančiu sekmadieniu ir galimybe atitrūkti (pabėgti) nuo problemų, rūpesčių ir apskritai nuo realybės. Tai bendras kurortinis vardiklis. Nesvarbu, kuriame pasaulio krašte kurortas veiktų ir kokia veikla jame dominuotų. Ar tai nėra viešas socialinis teatras? Taip, teatro elementų kurortuose būta visais laikais. O mūsų epochoje – jų ypač gausu ir... tai atsiperka su kaupu.

Šio poskyrio strategijos būtent ir skirtos naujo tipo kultūrinio kurorto Lietuvoje sukūrimui Anykščiuose. Kokybiško, stipraus, savito – kurorto, atitinkančio XXI amžiaus turizmo, laisvalaikio, mobilaus darbo ir sveikatinimo tendencijas bei maksimaliai efektyviai išnaudojančio vietines tradicijas ir išteklius.

Pirmiausia, grįžkime išsamiau prie XXI a. kurorto sampratos, kurią trumpai aptarėme I skyriuje.

Kurorto samprata projekte KURORTAS A.

Lietuviško kurorto samprata ėmė kristalizuotis pradėjus tarpukariu kurti nacionalinį Kurortų įstatymą. Štai 1930-ųjų laikraštyje „Savivaldybė“ išspausdintas Leberechto Migge „Žaliasis manifestas“, atitikęs „rekreacijos bei pasipriešinimo dvasią didmiesčių gyvenimui“. Anot autoriaus: „miestai privalo nuosavus žemės plotus apimti. Bendrieji sodnai privalo būti ne tingiai ir puošniai romantiški, bet gausiai ir aktyviai žali: sporto parkai, žaidimo aikštelės ir maudyklės“. Natūralu, kad aktualizavosi

Europos kurortams būdingos miesto-sodo idėjos, o naujų gydymo įstaigų kurortuose statybos klausimai Sveikatos departamento protokoluose tapo vieni svarbiausių apie 1930 metus.

1_ Kurortas pirmiausiai yra nekasdienybės koncentratas.

Utopinė iliuzija čia yra legalus nuotaikos svečiui kūrimo įrankis. Čia nėra buities, rutininių pastangų (žmonių ir spec.technikos) bei sunkaus darbo. Permanentiška (bet neįkyri) gėrio ir grožio transliacija. | 33 Šventės dažnos, nedidelės ir turiningos – it nesibaigiantis kultūrinis punktyras. Kultūrinis meniu įvairus, originalus ir kokybiškas.

2_ Ramybė, lėta eiga ir švari aplinka (oras, vanduo, paviršiai).

Ramybė, kaip pagarba asmenybei, jos privačiai erdvei, skoniui ir aurai. Ramybė ir tyla, kaip vertybinė orientacija, užtikrinanti laisvę, toleranciją ir neprimetanti nieko. Pėsčiųjų prioritetas ir nuramintas autotransporto eismas. Ramybė, kaip esminė komforto sąlyga.

3_ Miestas-Rojaus sodas.

Gražus, lėtas ir saugus miestas, skendintis žalumoje, pilnas lėtai vaikštinėjančių ar prie staliukų sėdinčių pasipuošusių žmonių. Daug laimingų, žaidžiančių vaikų ir besišnekučiuojančių senolių. Romantiškos eskapizmo salelės ir objektai. Kurorto branduolys (aikštė, prekybinė-socialinė pėsčiųjų zona) ir kurortinės promenados (alėjos, parkas, viešų susitikimų mazgai).

4_ Grožis, kaip kurorto religija.

Kurortinės miesto dalys – kaip svajonių gyvenimo ekspozicija. Graži, rūšinė architektūra, daug meno, botaniškai įspūdingi želdynai, kokybiški dizaino objektai.

5_ Didelis laisvalaikio veiklų pasirinkimas.

Turininga ir įvairiapusiška veikla įvairioms amžiaus ir intelekto grupėms yra viena pagrindinių šiuolaikiniame kurorte. Plečiantis metroseksualų skaičiui, ypač svarbios tampa įvairaus intensyvumo fizinio aktyvumo veiklos. Kokybiškas ir įvairus maistas. Stilingi prekybos objektai.

6_ Sveikatinimo infrastruktūra patalpose ir atvira ore.

Gamtiniai sveikatinimo ištekliai (geologiniai ir atviros gamtos) ir jais paremta gydymo bei sveikatinimo infrastruktūra yra itin svarbi kurortui, tačiau nebe tokia esminė, kaip XIX-XX a. Nes...ja (ypač mokama, uždara) paprastai naudojasi tik apie 7-15% daugelio kurortų svečių (vasarą dar mažiau). Tačiau ši infrastruktūra būtina, kaip klasikinio kurorto ašis.

7_ Nuovokus klimato sąvybių išnaudojimas.

Išmanus, racionalus ir lankstus klimato sąvybių bei sezoniškumo išnaudojimas, organizuojant kurorto gyvenimą ir veiklas, yra viena pagrindinių funkcinių, ekonominių ir įvaizdžio sąlygų.

8_ Kurorto priešai: negatyvūs, destruktivūs veiksniai.

Tarša ir triukšmas. Intensyvaus auto-eismo magistralės. Triukšmingi industriniai objektai. Industriniai ar sandėliavimo objektai bei techninio serviso objektai arti kurortinių zonų arba miesto centro. Apleisti, nenaudojami statiniai. Nešvara. Prastai eksploatuojamos žaliosios ir viešosios erdvės. Urbanistiškai neartikuluotos, trauminės (karo ir pokario padariniai) erdvės. Tranzitinės, nebūnamos, viešosios erdvės. Beveidė, prasta, nekokybiška architektūra. Architektūrinių ikonų ir jaustukų stoka. Dizaino objektų (nuorodos, reklamos, gatviniai ekranai, iškabos) gausa, intensyvumas ir

rėksmingumas. Trauminiai ženklai arti kurortinių zonų (žūties paminklai, kapinės, kalėjimai ir pan.). Viešose zonose dominuojantys oficialiniai pastatai (teismai, prokuratūros, policija ir pan.). Deja, reikia pripažinti, kad beveik visus čia išvardintus "kurorto priešus" kaip tik ir rasime Anykščių miesto centrinėje dalyje. Todėl laukia nuoseklus darbas jų negatyvų poveikį būsimam kurortui minimalizuojant galimybių ribose.

7 TIKSLAS

KURORTAS A – NAUJO TIPO KULTŪRINIS KURORTAS

Kokybiško, stipraus, savito – kurorto, atitinkančio XXI amžiaus turizmo, laisvalaikio, mobilaus darbo ir sveikatinimo tendencijas bei maksimaliai efektyviai išnaudojančio vietines tradicijas ir išteklius sukūrimas Anykščių mieste.

7U _ UŽDUOTYS

- 7/1_ Svetingas ir empatiškas svečiui kurortinis miestas ir bendruomenė;
- 7/2_ Kurortiškas, poilsinis miestas su išvystyta SPA infrastruktūra;
- 7/3_ Sanatorinės infrastruktūros steigimas ir plėtra;
- 7/4_ Kurortinės-poilsinės infrastruktūros plėtra uždarose patalpose ir lauke;
- 7/5_ Sveikatinimo, judumo ir mėgėjų sporto infrastruktūros plėtra patalpose ir lauke;
- 7/6_ Profesionalaus sporto pavienių bazių plėtra ir tobulinimas;
- 7/7_ Specializuotos gydymosi ir grožio medicinos infrastruktūros plėtra;
- 7/8_ Gyvosios gamtos, aromaterapijos ir mineralinio vandens garinimo infrastruktūros plėtra;
- 7/9_ Eskapizmo vietų ir objektų įrengimas;
- 7/10_ Estetikos, tvarkos ir švaros puoselėjimas teritorijose;
- 7/11_ Tapti miestu-nariu tarptautinėje Europos istorinių pirčių miestų asociacijoje EHTTA;
- 7/12_ Tapti miestu-nariu tarptautinėje Europos kurortų (SPA) asociacijoje ESPA;
- 7/13_ Ateityje (pasiekus tinkamas kondicijas) tapti miestu-nariu tarptautinėje Europos Karališkų kurortų asociacijoje – Royal Spas of Europe.

7P _ ĮGYVENDINIMO priemonės, įrankiai, projektai:

- 7/1P_ Greitu metu pradėsimo eksploatuoti Anykščių mineralinio vandens pavadinimo konkursas;
- 7/2P_ Anykščių mineralinio vandens Pirmosios Biuvetės dislokacijos ir architektūros projektas;
- 7/3P_ Konsultacijos dėl mineralinio vandens garinimo statinio miesto parke;
- 7/4P_ Anykščių mineralinio vandens ir projekto Kurortas – A sinchronizavimo projektas;
- 7/5P_ Konsultacijos su potencialiais investuotojais dėl SPA infrastruktūros plėtros Anykščiuose;
- 7/6P_ Urbanistinių schemų parengimas galimai perspektyvoje SPA infrastruktūros plėtrai.
- 7/7P_ Eskapizmo vietų ir objektų įrengimo galimybių studija;

Pastaba: kitas įgyvendinimo priemonės autorius pateiks Kurortizavimo Koncepcijos II Etape, kaip ir numatyta sutartyje.

8 TIKSLAS.

LĖTAS MIESTAS, RAMUS, PĖSČIAS MIESTAS

| 35

Lėtas miestas: Be stresinis miestas be trinčių. Nekonfliktiškas ir pagarbus kitiems miestas. Vizualiai ir akustiškai ramus miestas.

8U _ UŽDUOTYS

- 8/1_ Lėto miesto principų taikymas gyvenime;
- 8/2_ Lėtos gyvensenos principų taikymas;
- 8/3_ Lėtos mitybos principų diegimas;
- 8/4_ Lėtos architektūros principų diegimas;
- 8/5_ Lėto meno principų diegimas, populiarinimas ir renginių organizavimas;
- 8/6_ Ryšių mezgimas su Lėtų miestų tarptautinėmis organizacijomis;
- 8/7_ Pėsčias miestas. Einu – prisėdu – pabūnu miestas.
- 8/8_ Dviratuojantis miestas.

8P _ ĮGYVENDINIMO priemonės, įrankiai, projektai:

- 8/1P_ Lėtos architektūros ir lėto meno festivalio surengimas;
- 8/2P_ Dalykinių santykių mezgimas su lėtos architektūros ir meno kūrėjais;

9 TIKSLAS.

EKOLOGIŠKAS IR SVEIKAS MIESTAS.

Švaraus oro ir vandens miestas. Netaršus žaliosios energetikos miestas. Ramus, švarus, judrus, sveiką gyvenseną puoselėjantis miestas

9U _ UŽDUOTYS

- 9/1_ Puoselėti ir plėtoti netaršias technologijas ir transportą;
- 9/2_ Remti namų ūkius, konvertuojant šildymo sistemas į nenaudojančias iškastinio kuro;
- 9/3_ Ieškoti paramos ir finansavimo šaltinių ekologiškų šildymo sistemų diegimui mieste;

9P _ ĮGYVENDINIMO priemonės, įrankiai, projektai:

- 9/1P_ Vykdyti nuolatinį akustinį, oro ir vandens taršos monitoringą;
- 9/2P_ Savivaldybei pereiti prie elektrinių transport priemonių, demonstruojant gerąją praktiką;

V skyrius: REKOMENDACIJOS. RAIDA. REZULTATAI

REKOMENDACIJOS

- 1_ Surinkti dokumentus (įskaitant Lietuvos Kurortų įstatymą 1932.12.22.) ir teikti Lietuvos Respublikos Vyriausybei prašymą dėl istorinio teisingumo atkūrimo, atstatant 1932 metais Anykščiams suteiktą kurorto statusą;
- 2_ Pasirašyti ilgalaikį politinį ir pilietinį susitarimą dėl Strategijos „Kurortas A“ ir patvirtinti „Kurorto A“ koncepciją Anykščių rajono svivaldybės taryboje;
- 3_ Įsteigti Tarpdisciplininę darbo grupę strategijai „Kurortas A“ vystyti ir įgyvendinti;
- 4_ Įsteigti mero patarėjo arba vicemero pareigybę kurortizavimo klausimams spręsti;
- 5_ Nuolatinės „Kurorto A“ darbotvarkės sudarymas, diskutavimas, vykdymas;
- 6_ Agentūros „Kurortas A“ įsteigimas – kurorto plėtrai, ryšių mezgimui, investicijų paieškai, informacinei sklaidai, komunikacijai su kurortininkais;
- 7_ Megzti naudingus susigiminiavusių miestų ryšius su Europos kurortais;
- 8_ Megzti ryšius ir siekti narystės tarptautinėse organizacijose: Europos istorinių pirčių miestų asociacijoje, Tarptautinėje Lėtų miestų asociacijoje ir, kiek vėliau, Europos karališkųjų kurortų (SPA) asociacijoje;
- 9_ Pradėti tikslinius istorinius tyrimus: Ona Vytautienė, Elena Maskvietė, Žygimantas Augustas, Anykščių dvaras XV – XVIII a. ir kt.
- 10_ Pradėti parengiamuosius darbus dėl miesto centro urbanistinio audinio atkūrimo (sukūrimo) revitalizuojant miesto centrą;
- 11_ Parengti Anykščių centro architektūrinių ikonų – A.Baranausko klėtelės ir Okuličiūtės dvarelį – revitalizavimo ir maksimalaus įveiklinimo projektus;
- 12_ Pradėti realius darbus Anykščių minkštosios infrastruktūros ir komunikacijos lauke (brendai; žodynas; naratyvai, žodinis ir įvaizdinis turinys)
- 13_ Rūpestingai, profesionaliai ir atsakingai paruošti Anykščių mineralinio vandens gavybą ir premjerą tarptautiniu mastu, dermėje su „Kurorto A“ strategija;
- 14_ Kurti ir vystyti „Anykščių miesto kurortizavimo strategijos 2022–2027“ II etapą.

PROGNOZUOJAMI REZULTATAI

Anykščių miesto ryžtingas posėkis kurortizavimo kryptimi ir gyvenamosios aplinkos mieste pagerinimo link, neabejotinai bus lydimas rezultatyvių pokyčių.

Kurorto funkcija suteiks miestiečiams daug darbo vietų ir kvalifikuotame, ir nekvalifikuotame segmente.

Kurortinis miestas taip pat suteiks daug galimybių smulkiam verslui (apgyvendinimas, aptarnavimas, gidavimas) ir nišinėms, šalutinėms veikloms (vaisiai, daržovės, naminis maistas ir skanėstai bei rankdarbiai).

Miesto kurortiškumas skatins nekilnojamojo turto kainų augimą ir šio turto savininkų Anykščiuose gerovę.

Kurortinis miestas turi didesnį poreikį gerai apmokamiems aptarnavimo specialistams (Sveikatos paslaugos, grožio industrija ir pan), kurių gravitacija į Anykščius duos teigiamą efektą.

Remiantis kitų Lietuvos kurortų stebėjimu, darytina prielaida, kad atlyginimai visuose sektoriuose Anykščių mieste augs sparčiau nei kaimyninėse savivaldybėse. Tai lems ne tik anykštėnų gerovę, bet ir darbo jėgos gravitaciją iš gretimų savivaldybių.

Apibendrinant verta režiūuoti, kad “Kurorto A” strategijos, kaip ir kitų strategijų, ekonominis efektas nėra spartus reiškinys, tačiau stabiles ilgoje perspektyvoje. Ta, kad nustatyti tikslesnes ekonomines prognozes strateginiu keliu pasukusiuose Anykščiuose, būtinas specializuotas ekonominis tyrimas ir nuolatinis miesto nekilnojamojo turto rinkos bei socialinių procesų monitoringas.

Autorius labai rekomenduoja Anykščių savivaldybei šiuos abu tyrimus užsakyti specialistams.

KONCEPCIJOS RAIDA IR ĮGYVENDINIMAS

“Anykščių miesto kurortizavimo koncepcija 2022–2027” – yra koncentruotas futuristinis projektas, kurio tolesnis vystymas turėtų vykti analizės, tyrimų ir diskusijos keliu.

Po pirminio analizės ir diskusijų rato politiniame, specialistų ir bendruomenės sluoksniuose, derėtų suformuluoti autoriui užduotį, kad II-ajame Strategijos rengimo etape, kuris numatytas autoriaus ir Anykščių savivaldybės administracijos sutartyje, Koncepcijos idėjos būtų išplėtos ir detalizuotos bei iliustruotos. Taip pat, kad Strategijos Tikslai būtų pilnai išskleisti poskyriuose “Įgyvendinimo priemonės, įrankiai, Projektai”.

Itin svarbu, kad rengiama “Anykščių miesto kurortizavimo koncepcija 2022–2027” būtų lydimą autoriaus įvardintų istorinių, archeologinių ir sociologinių tyrimų.

VI skyrius: EPILOGAS

BAIGIAMASIS ŽODIS

Autorius yra giliai įsitikinęs, kad ši “Anykščių miesto kurortizavimo koncepcija ir veiksmų programa 2022-2027” – yra drąsus politinis-programinis žingsnis, kuris išves Anykščių miestą į naują veiklos ir gyvensenos lygį, tapsiantį pavyzdžiu nevienam Lietuvos ir užsienio miestui.

Autorius supranta, kad tokio pobūdžio, analogų neturintis projektas negalėtų rasti bet kuriame mieste ar savivaldybėje, nes tam būtinas futuristinis mąstymas ir sąmoningas miesto raidos projektavimas ilgoje perspektyvoje, kas itin reta šių laikų administraciniuose sluoksniuose. Todėl autorius jaučia pareigą pareikšti nuoširdžią padėką Anykščių rajono savivaldybės administracijos vadovams ir specialistams už asmeninį pasitikėjimą ir tikėjimą projekto prasme bei rezultatu ir dalykišką pagalbą, ir bendradarbiavimą projekto rengimo metu. | 38

PADĖKOS

Nuoširdi padėka: Ligita Kuliešaitei, Daivai Gasiūnienei, Sigučiui Obelevičiui, Dariui Žiogeliui ir Kęstučiui Indriūnui. O taip pat konsultantams: dr. Tomui Grunskiui (architektui, profesorui), dr. Dariui Kuoliui (kultūros istorikui), Vytautui Balčiūnui (kultūros istorikui, muziejininkui), dr. Arvydui Pakštaliui (istorikui), Ingai Baranauskienei (istorikei), dr. Bonifacui Stundžiai (baltistui, akademikui), dr. Laimučiai Bilkiui (baltistui, vietovardžių tyrinėtojai).

CITAVIMAS IR AUTORYSTĖ

“Anykščių miesto kurortizavimo koncepcija ir veiksmų programa 2022-2027” – yra autorinis architekto Audrio Karaliaus kūrinys ir jo ištinis arba fragmentinis citavimas turi būti atliekamas, laikantis įprastų citavimo normų bei LR Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo. Tai yra – įrėminant kabutėmis cituojamą terminą, sąvoką ar teksto fragmentą ir šalia nurodant autorių: Audrys Karalius.

LITERATŪRA, ŠALTINIAI

_ANYKŠČIAI XX AMŽIUJE. Sudarytojas Antanas Verbickas. Anykščių rajono savivaldybė, Anykščiai, 2000.

_ANYKŠČIŲ ISTORINĖ APYBRAIŽA. Tomas Baranauskas, interviu „Anykšta“, 2021.

<https://www.anyksta.lt/istorija-kaip-ir-knyga-reikia-skaityti-nuo-pradzios/>

_ANYKŠČIŲ KARALIŠKASIS KALENDORIUS. Anykščių menų centro projektas ir straipsnių rinkinys. Anykščiai, 2021. <https://amenucentras.lt/anyksciu-karaliskasis-kalendorius-kovo-5-diena-karaliaus-stepono-batoro-diena-anyksciuose/>

_ANYKŠČIŲ KRAŠTO TYRĖJO PARANKINĖ KNYGA [I] (2-oji pataisyta ir papildyta laida). Anykščių kraštas Rusijos imperijos sudėtyje (1795-1914 m.) ir Pirmojo pasaulinio karo metais (1914-1918 m.). Sudarė Osvaldas Janonis. Anykščių rajono savivaldybės Liudvikos ir Stanislovo Didžiulių viešoji biblioteka, Anykščiai, 2015.

_ANYKŠČIŲ KRAŠTO TYRĖJO PARANKINĖ KNYGA [II] (2-oji pataisyta ir papildyta laida). Anykščių kraštas tarpukariu. Sudarė Osvaldas Janonis. Anykščių rajono savivaldybės Liudvikos ir Stanislovo Didžiulių viešoji biblioteka, Anykščiai, 2015.

- _ANYKŠČIŲ KRAŠTO TYRĖJO PARANKINĖ KNYGA [III] (2-oji pataisyta ir papildyta laida). Anykščių kraštas okupacijų metais (1940-1989). Sudarė Osvaldas Janonis. Anykščių rajono savivaldybės Liudvikos ir Stanislovo Didžiulių viešoji biblioteka, Anykščiai, 2015.
- _ANYKŠČIŲ MIESTO ISTORINĖ DALIS (unikalus kodas 17071, buvęs UV2). Nekilnojamojo Kultūros paveldo apsaugos specialusis planas. UAB „Projektavimo ir restauravimo institutas“ (PV | 39 Giedrė Miknevičienė). Vilnius, 2010.
- _ANYKŠČIŲ M. NEUŽSTATYTŲ ERDVIŲ KRAŠTOVAIZDŽIO FORMAVIMO IR POILSIO ORGANIZAVIMO SPECIALUSIS PLANAS. UAB „Statybų inžinerija“ (PV Vita Salapėtienė). Vilnius, 2012.
- _ANYKŠČIŲ ŠILELIS. Antanas Baranauskas. „Vaga“, Vilnius, 1985.
- _ANYKŠČIŲ RAJONO SAVIVALDYBĖS STRATEGINIS 2019-2025 METŲ PLĖTROS PLANAS. Anykščiai, 2018.
- _ANYKŠČIAI. ŽMONĖS KURIA. Anykščių rajono kultūros strategija 2015-2025 m. UAB „Bugiris“. Anykščiai, 2016.
- _ARCHITEKTŪRINĖ UTOPIJA LIETUVOJE: TARP FORMOS IR TURINIO. Romualdas Kučinskas. Vilniaus dailės akademijos leidykla. Vilnius, 2021.
- _AŠTUONIOLIKTOSIOS LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS PROGRAMA. 2020 m. gruodžio 11 d. Nr. XIV-72, Vilnius.
- _BIRŠTONAS – ECO MIESTAS. UAB „Būsto idėja“. Birštonas, 2009.
- _DICTIONARY CAMBRIDGE <https://dictionary.cambridge.org>
- _DIDŽIŲJŲ AMERIKOS MIESTŲ MIRTIS IR GYVENIMAS. Jane Jacobs. „Lapas“, Vilnius, 2020.
- _ECO-CITY PROJECT, tarptautinė ES iniciatyva CONCERTO <http://www.ecocity-project.eu/>
- _ECOCITY WORLD SUMMIT, tarptautinė programa <https://ecocity-summit.com/about-us/>
- _ENCIKLOPEDIJA BRITANNICA www.britannica.com
- _ERDVĖS SINTAKSĖ URBANISTINEI ANALIZEI: Koncepcijos, apskaičiavimai ir pavyzdžiai. Kęstutis Zaleckis. Vilniaus Dailės akademijos leidykla, Vilnius, 2018.
- _GALIA IR TRADICIJA. Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės giminių istorijos. Rimvydas Petrauskas. „Baltos lankos“, Vilnius, 2016.
- _JAUNIMO ŽODYNAS <https://www.zodynas.lt/jaunimo-zodynas>
- _LIBRARY CATALOG. Berkeley Law, University of California <https://lawcat.berkeley.edu/record/228462>
- _LIETUVA ŽEMĖLAPIUOSE. Antrasis papildytas leidimas. Sudarė: Aldona Bieliūnienė, Birutė Kulnytė, Rūta Subatniekienė. Lietuvos nacionalinis muziejus. Vilnius, 2011.
- _LIETUVIŲ HIDRONIMŲ ETIMOLOGINIS ŽODYNAS. Aleksandras Vanagas. „Mokslas“, Vilnius, 1981.
- _Lietuvos Respublikos ARCHITEKTŪROS ĮSTATYMAS. 2017 m. birželio 8 d. Nr. XIII-425, Vilnius.
- _LIETUVOS TARPUKARIO (1918-1940) KURORTŲ ARCHITEKTŪRA KAIP MODERNĖJANČIOS VISUOMENĖS REIŠKINYS. Viltė Migonytė-Petrulienė. Disertacija, VDU, Kaunas, 2016.
- <https://www.lituanistika.lt/content/71188>

- _LIETUVOS MIESTŲ VARDAI. Aleksandras Vanagas. Mokslo ir enciklopedijų leidykla. Vilnius, 1996.
- _LIETUVOS VIETOVARDŽIŲ ŽODYNAS (I tomas). Redaktorių kolegija. Lietuvių kalbos instituto leidykla, Vilnius, 2008
- _LIVABLE POSTPANDEMIC CITIES (paskaitų ciklas). www.eventbrite.co.uk/e/planning-the-post-pandemic-city-online-lecture-series-tickets-104763640870?fbclid=IwAR1Bevx6GCP6-VwjOkvSSquAqFboKFrPQqH1LeffPTjx8xgKfg07Uca0Wg | 40
- _MAŽOS VALSTYBĖS MIESTAI. Richard Rogers, Anne Power. Vilniaus Dailės akademijos leidykla, Vilnius, 2004.
- _NAUJASIS EUROPINIS BAUHAUZAS. Europos Komisijos politinė programa architektūrai ir statybai. Briuselis, 2021. https://europa.eu/new-european-bauhaus/index_lt
- _QUALITY OF LIVING CITY RANKING. Mercer's 21st Global Edition. 2019, London. <https://www.mercer.com/newsroom/2019-quality-of-living-survey.html>
<https://www.farandwide.com/s/most-livable-cities-in-the-world-b991bf5abeb74716>
- _PRAMOGAVIMO BEI SVEIKATINIMO ASPEKTAI LIETUVOS MODERNIOJO KURORTO GENEZĖJE: PALANGOS IR BIRŠTONO ATVEJAI. Viltė Migonytė-Petrulienė. VDU, Kaunas, 2015.
- _RYTŲ LIETUVOS MIESTAI IR MIESTELIAI. Lietuvos urbanistikos paveldas ir jo vertybės. II tomas. Algimantas Miškinis, „Savastis“, Vilnius, 2005
- _SENIEJI LIETUVOS ŽEMĖLAPIAI. Iš Vilniaus universiteto bibliotekos rinkinių. I ir II aplankai. Sudarė Alma Braziūnienė. „Vaga“, Vilnius, 1999.
- _TAD. TURIZMO VERSLO KONSULTANTO MOKYMO PROGRAMA. Universalus dizainas. Dizainas visiems https://learning_abilityadvisor.eu/lt/course/ivadas-i-prieinamo-turizmo-koncepcija/lesson/savokos-dizainas-visiems-ir-universalus-dizainas/
- _TARPUKARIO LIETUVOS PERIODIKA. Ištraukos (Lietuvos aidas, 1933.10.14., Panevėžio balsas, 1934.05.10., Panevėžio garsas, 1935.04.07., XX Amžius, 1937.08.10., Lietuvos žinios, 1938.06.27., Lietuvos žinios, 1939.05.26., Panevėžio garsas, 1939.06.07., Lietuvos žinios, 1939.07.10.
- _THE BLUE ZONES: Lessons for Living Longer From the People Who've Lived the Longest. Dan Buettner. "National Geographic Publishers", 2010.
- _URBAN SPRAWL AND PUBLIC HEALTH: Designing, Planning, and Building for Healthy Communities. By Howard Frumkin, Lawrence Frank, and Richard Jackson. „Island Press“, Washington DC, 2004. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1253792/>
- _VAIKŠTOMAS MIESTAS. Jeff Speck. „Hubris“, Vilnius, 2021.
- _VISUOTINĖ LIETUVIŲ ENCIKLOPEDIJA. www.vle.lt
- _ŽMOGAUS MIESTAS. Pierre Manent. „Margi raštai“, Vilnius, 2005.
- _WALKING THE WALK: How Walkability Raises Home Values in U.S. Cities. CEO's for Cities. "Impresa", Washington DC, 2009.
- _WORLD URBANISATION PROSPECTS. Annual reports. United Nations. Department of Economic and Social Affairs Population Dynamics. <https://population.un.org/wup/Country-Profiles/>

METRIKA

“Anykščių miesto kurortizavimo koncepcija ir veiksmų programa 2022-2027“ yra sukurta Anykščių rajono savivaldybės administracijos užsakymu 2021 metais. Autorius: © Audrys Karalius, architektas, architektūros ekspertas, architektūros ir kultūros kritikas, kuratorius.

| 41

UAB “PėVėZė”, kontaktai: karalius@pilotas.lt +370 699 48249 arba +370 680 44001.

